

**Taiteen hyvinvointivaikutukset päättäjien puheessa
Turun kulttuuripääkaupunkivuonna 2011**

PAULA KANGASNIEMI
Pro gradu -tutkielma
Yleinen kasvatustiede
Kasvatustieteiden laitos
Turun yliopisto
Marraskuu 2014

TURUN YLIOPISTO Kasvatustieteiden laitos/Kasvatustieteiden tiedekunta
KANGASNIEMI, PAULA: Taiteen hyvinvointivaikutukset päättäjien puheessa Turun
kulttuuripääkaupunkivuonna 2011

Pro gradu -tutkielma, 57 s, 1 liite. Kasvatustiede
Marraskuu 2014

Keskustelu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista on ajankohtainen. Kun Turusta tuli Euroopan kulttuuripääkaupunki vuonna 2011, Turku otti ”Kulttuuri tekee hyvää” -teeman käyttöönsä. Sisällölliset tavoitteet olivat kulttuuri ja hyvinvointi, luova talous, kulttuurivienti sekä kansainvälisyyden lisääminen.

Miten turkulaiset päättäjät ja Turun kulttuuripääkaupunkivuonna taidetta koskevia asioita päättämässä olleet toimijat tuottavat taiteen hyvinvointivaikutuksia puheessaan? Pyrin vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseen: millaisia tehtäviä taiteella päättäjien mielestä on, ja miten he mieltävät taiteen hyvinvointivaikutukset osana Turun kaupunkipolitiikkaa laajemmin. Analysoin puhetta diskurssintutkimuksen menetelmällä. Haastattelin seitsemää päättäjää teemahaastattelun keinoin.

Taidetta lähestytään tutkimusaineiston mukaan kolmesta näkökulmasta, jotka ovat sosiaalinen, välineellinen ja essentiaalinen. Työni teoreettisen viitekehyksen olen rakentanut Erik Allardtin, John Deweyn, Pierre Bourdieun ja George Dickien teorioista. Analysoin päättäjien taiteen eri funktioille antamia merkityksiä.

Taiteella on haastattelujen mukaan vahva merkitys ihmisen elämässä ja arjessa. Taiteen yhteys koettuun psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen nähdään lähes kaikkien haastateltavien puheissa myönteisenä asiana. Hyvinvointi nähdään makrotasolla taloudellisena hyvinvointina, imagollisena, sosiaalisesti yhdistävänä ja taidekasvatuksellisesti kehittäväenä. Mikrotasolla taiteen hyvinvointivaikutus nähdään iloa tuottavana ja mieltä avartavana. Taide mahdollistaa arjesta irrottautumisen ja on inhimillisen yhteiskunnan perusta. Osa näkee henkisen hyvinvoinnin ikään kuin taiteen perustehtäväksi. Taiteen tukeminen on puheen mukaan tärkeää, mutta taloudelliset realiteetit ratkaisevat: niin kauan taide on hyvää, kun se ei maksa paljon, ja se on tuottavaa. Taide näyttäytyy tärkeänä hyvinvoinnin lähteenä, mutta esimerkiksi taantuman aikana taide ja kulttuuri on myös se alue, josta säästetään ensimmäisenä.

Asiasanat: taide, hyvinvointi, Dewey, Bourdieu, Dickie, Allardt, Turku
kulttuuripääkaupunki 2011, taidekasvatus, essentiaalinen, sosiaalinen, välineellinen,
taiteen tehtävät

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	1
1. Hyvinvointi Turun kulttuuripääkaupunkivuoden teemana	2
2. Taiteen kasvattava vaikutus hyvinvointina, pääomana, kokemuksena ja instituutiona	4
2.1 Taiteen funktio ja taide hyvinvointina	4
2.2 John Dewey ja taiteen kokemuksellisuus	8
2.3 Pierre Bourdieu ja pääomat	11
2.4 George Dickien institutionaalinen taideteoria	13
3. Tutkimusongelma ja -kohde	15
3.1 Aineiston kuvaus ja keruumenetelmä	18
3.2 Aineiston analyysimenetelmät	19
3.2.1 Diskurssintutkimus	20
3.2.2 Causal Layered Analysis	22
3.3 Litterointi on aina tulkintaa	24
4. Tutkimustulokset	26
4.1 Taiteen tehtävät	26
4.2 Taiteen sosiaalisesta funktiosta	31
4.3 Taiteen välineellisestä funktiosta	33
4.4 Taiteen essentiaalisesta funktiosta	36
4.5 Taiteen ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä	37
5. Johtopäätökset	44
5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	44
5.2 Hyvinvoinnin ulottuvuuksia	47
5.3 Lopuksi	49
Lähteet	51
Liite 1	55
Haastattelurunko ja -kysymykset	

Taiteen hyvinvointivaikutukset päättäjien puheessa Turun kulttuuripääkaupunkivuonna 2011

Johdanto

Tässä pro gradu -työssäni selvitän, miten turkulaiset päättäjät ja Turun kulttuuripääkaupunkivuonna taidetta ja kulttuuria koskevia asioita päättämässä olleet toimijat puhuvat taiteen hyvinvointivaikutuksista taidekasvatuksen näkökulmasta.

Tutkimuskohteeni on Turku ja Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011. Tutkimuksessani käsitän taiteeksi sen, minkä kulttuuripääkaupungin toimijat ovat asettaneet esille taiteena kulttuuripääkaupunkivuonna Turussa, ja jonka he siis ymmärtävät taiteeksi. Kyse on enimmäkseen nykytaiteesta ja taiteen institutionaalisesta taidekäsityksestä. Taiteen käsitteen taidefilosofinen määrittely rajautuu näin ollen työni ulkopuolelle. Kulttuuripääkaupunkivuonna toteutettiin yhteensä 167 hanketta, joihin liittyen järjestettiin yhteensä 8000 tapahtumaa ja tilaisuutta 23 000 tekijän voimin (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012, 45). Kulttuuripääkaupunkivuoden toteutuksesta vastasi Turku 2011 -säätö. Lähes kaikki taidetuotannot olivat ammattitaiteilijoiden ja muiden asiantuntijatahojen toteuttamia produktioita, jotka oli hyväksytty kulttuuripääkaupunkivuotta koskevien valintakriteerien perusteella. Kulttuuripääkaupunkivuonna korostui yleisön aktiivinen rooli sekä taidekäsitysten määrittelyssä että osallisuudessa.

Tutkimusaineistoni keräsin teemahaastatteluilla. Tein haastattelut kulttuuripääkaupunkivuotena 2011. Halusin pitkittää tutkimuksen valmistumista osin siksi, että vuodesta 2011 vuoteen 2014 on vaikuttanut taloudellinen taantuma. Se vaikutti vastausten analysointiin ja johtopäätöksiin. Tutkimusote on laadullinen, ja siinä ihmistä tarkastellaan intentionaalisenä olentona, joka kykenee tiedostamaan oman toimintansa. Tässä siis nojataan ihmisten uskomuksiin, kokemuksiin ja heidän eri asioille antamiinsa merkityksiin: ihminen tietää maailmasta kokemuksensa kautta. Empiirinen aineisto on syntynyt haastateltavien subjektiivisista kokemuksista ja heidän suhteestaan taiteeseen. Tietoisuus jäsentää kokemusta tiettyjen käsitteellisten rakenteiden kautta, jotka muotoutuvat mm. ihmisen perimän, historian ja elämän myötä, joten analysoin haastatteluja vapaasti diskurssitutkimuksen sekä hieman tulevaisuudentutkimuksen Causal Layered Analysis -menetelmää ja teoreettista viitekehystä soveltaen. Tarkoitukseni on selvittää, millaisia erilaisia taidediskursseja aineistosta tulee esiin. Samalla tutkin, millaista hyvinvointia

taide päättäjien puheissa luo. Teoreettinen viitekehys on kulttuuripoliittissosiologinen ja taidekasvatuksellinen. Taiteen hyvinvointia käsitteleviä tutkimuksia on vielä harvassa, mutta selontekoja ja strategioita jonkin verran (ks. Lehto 2012). Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa taiteen indikaattorit, kuten esimerkiksi ajatus siitä, että taide luo hyvinvointia, on verrattain uusi asia.

1. Hyvinvointi Turun kulttuuripääkaupunkivuoden teemana

Keskustelu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista on Suomessa erittäin ajankohdainen. Kun Turusta tuli Euroopan kulttuuripääkaupunki vuonna 2011, teemaksi otettiin ”kulttuuri tekee hyvää”. Sisällölliset tavoitteet olivat kulttuuri ja hyvinvointi, luova talous, kulttuurivienti ja kansainvälisyyden lisääminen (Kangasniemi 2012, 53). Eurooppalainen kulttuuri sisältää vahvan yhteisyyden, yhteisöllisyyden ja yhteisvastuun perinteen. Turku 2011 -hyvinvointiohjelman tavoitteena oli kulttuurin ja taiteen kannustama uusi yhteisöllisyys. Kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi valmistui juuri ennen kulttuuripääkaupunkivuotta opetusministeriön toimintaohjelma vuosille 2010–2014. Ohjelma esittää toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla taide ja kulttuuri edistäisivät terveyttä ja hyvinvointia (Liikanen 2010; Kangasniemi 2012, 55). Kulttuurilla ja taiteella on paitsi suoria vaikutuksia yhteiskunnan kehittymiseen myös taloudellisia ja hyvinvointia lisääviä sosiaalisia vaikutuksia (ks. myös Liikanen 2010, 65–66). Osana terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa valmistui vuonna 2010 poikkihallinnollinen Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -niminen toimintaohjelma, Taiku, vuosille 2010–2014. Ohjelman valmisteli kulttuuri- ja urheiluministerin nimeämänä selvittäjä Hanna-Liisa Liikanen. Hänellä oli tukena laajapohjainen asiantuntijaryhmä, ja ohjelmalla oli kolme painopistealuetta:

- kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä
- taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
- työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin. (Taiku 2010.)

Yksilön henkinen ja sosiaalinen hyvinvointi sekä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisy on tavoitteena monissa taidetta, kulttuuria tai taidelähtöisiä toimintatapoja hyödyntävissä hankkeissa (Wallenius-Korkalo 2011, 51). Vuoden 2011 toukokuussa julkaistu Myrsky-projekti kertoo, että nuorten omista lähtökohdista lähtevä ja taiteilijoiden ohjaama taiteen tekeminen vahvistaa nuorten hyvinvointia. Hyvinvointiin voi olla yhteisöllinen ja yksilöllinen näkökulma (Siivonen 2010, 4).

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus, esteettömyys ja myös moninaisuus on sisältönä opetus- ja kulttuuriministeriön strategisissa linjauksissa (OPM 2006,) jotta taiteen sekä kulttuurin saavutettavuus ja moninaisuus olisivat mahdollista kaikille ihmisille. Jokaiselle pyrittiinkin antamaan mahdollisuus osallistua kulttuurin ja taiteen antamaan hyvinvointia kasvattavaan vaikutukseen tarjoamalla myös paljon ilmaisia tapahtumia Turun kulttuuripääkaupunkivuonna. Osallisuutta lisäsivät myös lukuisat talkootyöläiset, kuten taidealan opiskelijat ja vapaaehtoiset toimijat. Kulttuuritapahtumat keräsivät yhteensä yli kaksi miljoonaa kävijää (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012).

Valtionhallinnon tasolla on kiinnitetty huomiota kulttuurin ja taiteen vaikutuksiin. Luovuus on ihmiselle synnynnäistä ja luontaista toimintaa: vapaa luova ilmaisu synnyttää taidetta ja kulttuuria. Taide voidaan nähdä todellisuuden hahmottamisen ja tietämisen tapana. Taiteessa ja kulttuurissa työstetään yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä, tehdään näkyväksi ympäristön ilmiöitä ja keskustellaan arvoista. Niihin liittyy henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia voimavaroja. Opetusministeriön selonteon (OPM 2010) mukaan taiteen ja kulttuurin laaja-alainen merkitys on tullut yhä tärkeämmäksi. Yhteisiä rajapintoja taiteen ja kulttuurin eri alojen ja yhteiskuntapolitiikan eri sektoreiden kanssa ovat esimerkiksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja luova talous (ks. myös Wilenius 2004). Yhteiskuntapolitiikassa ei tunnisteta taiteen ja kulttuurin kokonaisvaikuttavuutta. Selonteon mukaan yhteiskunnallisessa keskustelussa asetetaan usein vastakkain kulttuuri ja taide itsessään arvokkaana toimintana ja hyötyä tuottavana välinearvoisena toimintana. Selonteossa taiteen ja kulttuurin tulevaisuuden eettisissä arvoissa on asetettu luova vapaus, yhteisöllinen vastuu ja vaikuttavuus sekä hyöty. Viimeiseen arvoon sisältyvät mentaalinen, sosiaalinen ja fyysinen hyvinvointi. (OPM 2010, 9–10.) Taiteen hyvinvointi on nostettu esille tärkeänä voimavarana.

Hyvinvointia voi olla aineetonta ja aineellista. Markkinointinäkökulmasta huolimatta kulttuurin ja taiteen on todella havaittu tekevän ihmisille hyvää kummassakin suhteessa. Taide on historian kuluessa valjastettu taloudellisen hyödyn tuottajaksi tai vallan välineeksi, mutta taide liittyy myös yhteisöllisyyteen, vapauteen, oivaltamiseen, intuitiiviseen ymmärtämiseen, iloon, leikkiin, huviin, hyötyyn, aistillisuuteen ja nautintoon (Pohjakallio 2005, 37; Foucault 1998, 12–13). Kulttuurin ja taiteen vaikutus ihmisten hyvinvointiin kasvattaa niiden arvoa. Taiteen vaikuttavuusindikaattoreita kehittäessä on hyvä kartoittaa yleisemmällä tasolla erilaisia taiteen vaikuttavuusalueita. Hyvinvoinnin voi nähdä yhtenä alueena.

2. Taiteen kasvattava vaikutus hyvinvointina, pääomana, kokemuksena ja instituutiona

2.1 Taiteen funktio ja taide hyvinvointina

Teoreettinen viitekehys perustuu teemahaastattelujen teemoista kehittyneisiin näkökulmiin. Teemahaastattelun teemat tulivat tulevaisuudentutkimuksen PESTE-analyysistä, jonka avulla esimerkiksi suunnitellaan jonkin yrityksen tai organisaation tulevaisuutta muun muassa teknisin ja ekologisista perusteista. Haastateltuani kahdeksan teeman kautta huomasin, että haastateltavat puhuvat taiteesta karkeasti jaettuna kolmesta eri näkökulmasta. Otin käyttöön Paulson & Paulsonin (1972) kuvion taiteen eri funktioista. Haastatteluiden perusteella taidetta voi tarkastella Paulson & Paulsonin esittämän kaavan mukaan: esteettisen, käytännöllisen ja sosiaalisen näkökulmista (kuvio 1). Päädyin itse käyttämään hieman toisen tyyppistä jaottelua: sosiaalinen, välineellinen ja essentiaalinen (kuvio 3). Näin ollen tutkimukseni teoreettinen viitekehys mukailee sekä kahdeksan teeman että kolmen taiteen funktion sisältöjä. Näihin kolmeen kategoriaan voi sisällyttää poliittisen, talouden, sosiaalisen, teknologisen, kulttuurisen, ympäristöllisen, esteettisen ja arvon ulottuvuuden. Hyvinvoinnin teorioita en juuri tuo mukaan, koska kyse on kasvatustieteellisestä lopputyöstä. Hyvinvointiteoreettinen ajattelu on valitsemistani teorioista paljon kehittynyt muun muassa yksilöllisen valinnan ja rationaalisen ajattelun suuntaan.

KUVIO 1 Taiteen eri funktiot ja arvot voidaan jakaa käytännöllisiin, sosiaalisiin ja esteettisiin, Paulsson & Paulsson (1972)

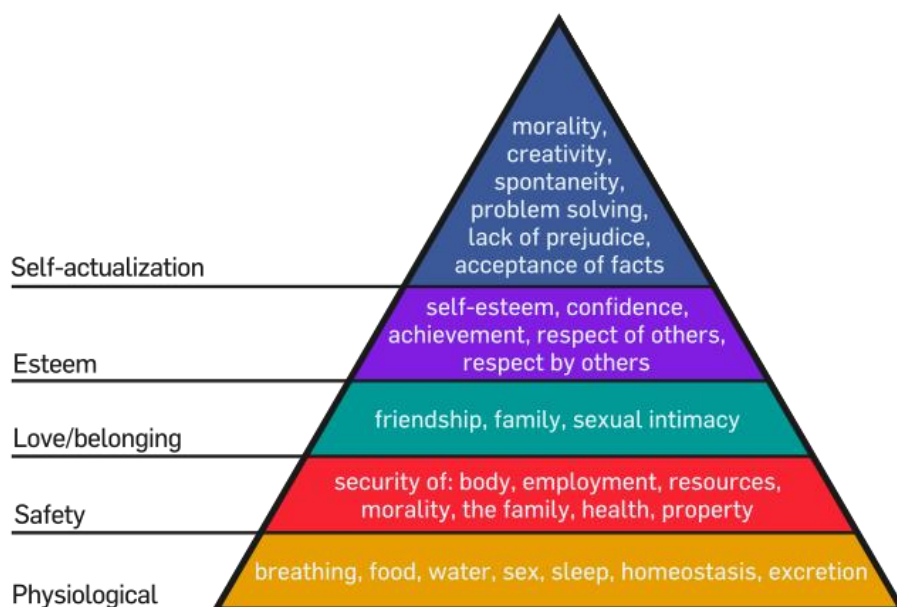
Taideobjektit sijoitetaan kolmioon ominaispiirteiden ja funktioiden mukaan. Taideesineen edustamien käyttötarkoitusten ja arvojen mukaan esimerkiksi Picasson maalaus sijoittuu esteettisen, ja taidenäyttely sosiaalisen sekä esteettisen välille. (Paulsson & Paulsson 1972, 8–9.) Kauniisti rakennetun talon voi nähdä sijoittuvan käytännöllisen ja esteettisen välille, koska esteettisesti viehättävä rakennus paitsi antaa suojan, voi myös edistää ihmisen hyvinvointia arkkitehtuurisilla ansioillaan. Mikään taide-esine tai nä-

kemys ei välttämättä sijoitu puhtaasti tiettyyn funktioon, vaan se voi sijoittua myös kolmioon siten, että se edustaa joiltain osin kaikkia funktioita.

Antiikista lähtien on esineiden funktioista käytetty ilmaisua käyttöarvo. Useimmilla esineillä on myös toisenlainen arvo, ja antiikin ajatuksia mukailleen tästä voi taideesineiden kohdalla käyttää ilmaisua vaihtoarvo. Taide-esineen voi nähdä siten tuotteena, jolla on hinta. Tutkimusaineistostani tuli melko selkeästi esiin tämän mallin mukainen lähestymistapa taiteeseen. Haastateltavien mukaan taiteella on lisäksi itseisarvo, ja tätä painotetaan haastatteluisissa lähtökohtana. Toisin sanoen taiteen esteettinen arvo ja funktio nostetaan muiden arvojen edelle.

Taiteen sosiologinen ja hyvinvoinnillinen jakoperiaate voidaan ottaa sosiologi Erik Allardtilta. Pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen käsitejärjestelmään kuuluu kaksi perustavaa erottelua: hyvinvointi ja onnellisuus sekä toisaalta elintaso ja elämänlaatu. Hyvinvointia on vaikea määritellä, mutta Allardt tuo esiin kolme muotoa: elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja vieraantumisen vastakohta (being). Objektiiivinen elintaso ja subjektiiviset kokemukset ovat yllättävän irrallaan toisistaan. Ne ovat ilmiöinä myös hyvin erilaisia luonteeltaan. Sama pätee hyvinvoinnin objektiivisuuteen ja subjektiivisiin kokemuksiin. (Allardt 1976, 2–3, Allardt 1980, 9–10, 50.) Tämän otan huomioon aineistoni analyysissä, kun muodostan yleistyksenkaltaisia käsityksiä ihmisten subjektiivisista kokemuksista. (Allardt 1980, 32–35.)

Hyvinvoinnin voi määritellä myös tarvekäsitteen avulla. Maslowin tarvehierarkiaksi kutsutun kaavion (kuvio 2) mukaan ihmisen hyvinvointi on parhaimmillaan, kun on mahdollista saada keskeiset tarpeet tyydytetyksi. Koska tutkimukseni perustuu subjektiivisille kokemuksille ja pieneen populaatioon, yleistyksiä on turha tehdä. Taide ei yleisesti ottaen ole ihmisen tarpeista eloonjäämisen kannalta tärkeimpiä, niin kuin esimerkiksi ravinto ja vesi. Taide on myös sellainen, joka tyydyttää vain tiettyä osaa ihmiskuntaa, koska taidetta on siellä, missä taide on määritelty taiteeksi.

Mazlow's Hierarchy of Needs

KUVIO 2 Maslowin tarvehierarkia

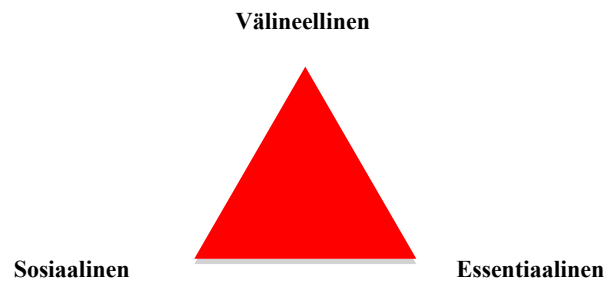
Hyvinvointia voi mitata hyvin erilaisilla indikaattoreilla, kuten esimerkiksi aineellisilla resursseilla, subjektiivisilla kokemuksilla ja ihmisten välisten tarpeiden tyydytyksellä. Nämä osatekijät kuuluvat laajemmin pohjoismaiseen hyvinvointitutkimuksen arvo- luokitteluun: elintaso, yhteisyyssuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot. (Allardt 1980, 32, 50.) Taiteen voi nähdä sijoittuvan tässä Allardt'n mallissa kuitenkin kaikkiin katego- rioihin. Taiteen vaikutus voi ilmetä sekä materiaalisena että ei-materiaalisena hyvin- vointina. Hyvinvointi yksinkertaistettuna tarkoittaa elämisen ja elinolojen laatua aineel- lisiin ja/tai aineettomiin arvoihin mitattuna. Tässä tullaan taiteen ja taloudellisen näkökoh- tien kohtaamisiin. Taiteen omistajalla on materiaalista hyvinvointia, kun taide on rahal- lisesti arvokasta, esimerkiksi sijoituskohteena. Samalla omistajalla voi olla ei- materiaalista hyvinvointia, jota on hankala mitata rahallisena arvona. Silloin hyvinvoin- tia voi syntyä esimerkiksi kauneudellisista seikoista, kuten esimerkiksi veistoksen veis- toksellisista ominaisuuksista; materiaalivalinnoista ja sopusuhtaisuudesta.

Empiirisen aineiston, Paulson & Paulsonin mallin ja PESTE- toimintaympäristöanalyysistä ottamieni teemojen perusteella tiivistin taiteen siis eri käyttötarkoitukset kolmeen lähestymistapaan: essentiaaliseseen, välineelliseen ja sosiaali- seen. Tämä on samalla yksi tutkimustulokseni. Essentiaalisella tarkoitetaan lähestymis-

tapaa, jossa taide herättää esimerkiksi mielihyvää, ja mukana saattaa olla arvottaviakin piirteitä. Se on enemmänkin taidetta taiteen vuoksi -näkökulmaa, itseisarvollista. Välineellinen lähestymistapa nostaa taiteen välineeksi johonkin, esimerkiksi taide vaihdon tai kommunikoinnin välineenä. Sosiaalinen lähestymistapa kuvaa taiteen ja ihmisen välistä sosiaalista näkökulmaa, kuten taidetapahtumaa, jossa taide yhdistää ihmisiä esimerkiksi yhteisen kokemuksen kautta. Nämä eivät ole kuitenkaan aina selvärajaisia asioita. Joskus taiteen funktio voi sijoittua tai hahmottua johonkin kolmen eri lähestymistavan välimaastoon.

Teoreettinen viitekehys koostuu tässä tutkimuksessa osin John Deweyn pragmatismista, joka sopii Paulson & Paulson mallissa olevan sosiaalisen lähestymistavan pohjaksi. Deweyn mukaan taiteen määrittely ei ole niin tärkeää kuin kokemus taiteesta. Myös taiteen kokemuksen jakaminen ja kommunikointi on hänen mukaansa taiteen kokemisessa olennaista. (Dewey 1934.) Lisäksi otin Pierre Bourdieun keskeiset käsitteet taiteen välineellisen lähestymistavan tueksi. George Dickien institutionaalisen taideteorian esiin nostaminen essentiaalisen lähestymistavan taustaksi oli luontevaa, koska kulttuuripääkaupunki on itsessään instituutio. Lisäksi esillä ollut taide kulttuuripääkaupunkivuonna on taiteen eri asiantuntijatahojen ja sääntöjen läpäisemä. Mitään selvärajaisuutta tässä ei ole tarkoitus lähteä tavoittelemaan, koska taide on itsessään moniulotteinen ja elävä substanssi. Taide elää jokaisessa ihmisessä ja eri aikoina omalla tavallaan. Haastateltavien näkemyksissä ja puheissa taide muovautuu ja kehittyy suhteessa kontekstiinsa: yhteiskunta ja toimintaympäristö rajoittavat ja rajaavat näkemyksiä, joilla taidetta ymmärretään, vastaanotetaan ja koetaan.

Taide tarkoittaa tässä tutkimuksessa konkreettisia taideobjekteja, kuten esimerkiksi performanssiesitystä tai runoteosta. Se on joko reaallinen tai/ ja ideaalinen objekti. Tässä lähtökohdista on se, että kulttuuripääkaupunkivuosi tarjoaa taidetta, joka on jo lähtökohdaisesti määritelty taiteeksi. Sen voi nähdä Dickien institutionaalisen taidekäsitteiden toteuttamisena (Dickie 1974).

KUVIO 3 Taiteen kolme funktiota

2.2 John Dewey ja taiteen kokemuksellisuus

Pragmatismi on syntynyt ja kehittynyt Yhdysvalloissa. Tämä filosofinen lähestymistapa on erityisesti kasvatustieteissä viime aikoina uudelleen nostettu esiin. Esimerkiksi Charles Peirce, William James ja John Dewey näkevät, että tietoisuuden juuret ovat toiminnassa. Dewey painottaa toiminnan käsitettä tiedossa ja tiedonhankinnassa. Valitsin taiteen sosiaalisen funktion teoreettiselle viitekehykselle Deweyn. Koska taide koetaan yleensä havainnon ja/tai ymmärryksen kautta, tuon taiteen kokemuksellisuutta käsittelevän teorian esiin. Yhdysvaltalainen Dewey (1859–1952) on pragmatistisen filosofian uranuurtaja, joka yhdistää yleistä filosofista, taidekasvatuksellista ja pedagogista näkökulmaa.

Taiteen avulla ihminen voi pedagogisesti ohjattuna löytää elämässään rikkaamman ja merkityksellisemmän elämän. Deweyn mukaan taideteoksen merkityksen selvittämiseksi ja arvon määrittämiseksi ei tarvita sääntöjä, vaan ihmisen on ”koulutettava uudelleen tapaansa havaita taideteoksia” (Eldridge 2009, 158). Käsitteillä ei ole merkitystä, vaan se, millä tavoin ihminen kokee sinällään teoksen kiinnostavana. Dewey painottaa toiminnan merkitystä, ja mielikuvituksen tehtävä havaitsemisessa korostuu. Teoksia voi kokea uudella tavalla: ”jatkuvuutta on riittävästi, jotta taideteokset edelleenkin yhdessä mielikuvituksen ja teosten herättämien tunteiden kanssa auttavat kokemaan sellaisia suhteita ja osallistumisen muotoja, jotka eivät ole omiamme” (Dewey 1934, 333; Eldridge 2009, 164).

Taiteen ja esteettisen käsitteillä on keskeinen merkitys tavassa, jolla Dewey pyrkii hahmottamaan filosofian asemaa ihmiselämässä (Väkevä 2004, 23). Filosofian kautta ihminen saa ajattelun välineet jokapäiväisessä elämässä eteen tulevien ongelmien ratkaisussa. Dewey erottaa elämyksen pelkästä kokemuksesta. Hyvä taideteos on hyvä välineenä esteettiseen elämykseen, ja esteettinen elämys on eri tavoin arvokas (Vuorinen 1996,

379). Se on Deweyn mukaan kokemuksista kaikista puhtain. Taide ei ole irrallinen kokemus, vaan se linkittyy monella tapaa ihmisen aikaisempiin kokemuksiin, kuten arkeen. ”Kun taide irrotetaan kokemuksen alkuperän ja toiminnan olosuhteista, niiden ympärille muodostuu verho, joka peittää näkyvistä lähes kokonaan niiden estetiikan teoriaan kuuluvan merkityksen” (Dewey 2010, 11). Deweyn mukaan taidefilosofia on hedelmätöntä, jos se ei saa ihmistä tiedostamaan, mikä on taiteen tehtävä muiden kokemuksen muotojen joukossa. Teorian tehtävä on saada selville taideteosten tuottamisen ja havaitsemisen luonne. Muuten taiteen teorioilla ei ole sellaista merkitystä, joka jollain tavalla edesauttaisi taiteen ymmärtämistä. Teoria jopa sekoittaa kokemuksen tuomalla siihen järjellisyttä. Tässä hän lähestyy filosofi Immanuel Kantin (1724–1804) ajatuksia. Dewey on kiinnostunut arkikokemuksista: kuinka arjen näkyminen ja tilanteista nauttiminen kehittyi ainutlaatuisiksi tyydytykseksi, jonka saattelemana kokemus on esteettistä. Deweyn mukaan taideteos itsessään ei ole merkityksellinen, vaan ihmisen kokemus siitä. Esteettinen kokemus on sellainen, jossa järki ei sekoita, ymmärrys selvänä. Se lienee olevan lähellä subliimia. Kantin mukaan vuorostaan järki tekee kokemuksesta ylevän.¹

Dewey pohtii, että ehkä jokaiseen normaaliin kokemukseen kuuluukin peitetysti taiteellisuus ja esteettisyys. Hän kyseenalaistaa taiteen irrottamisen normaaleista elämäntapahatumista. Edelleen hän miettii sitä, että miksi niin moni ajattelee, että taide merkitsee jotain tavaraa tai esinettä. Esineen sijaan Dewey painottaa kokemuksen merkittävyyttä. (Dewey 2010, 21–22, 39.) Taideteokset ovat hänen mielestään ihmisten välisen viestinnän kokonaisvaltainen ja kahlitsematon muoto, joka on täynnä kokemusyhteyttä rajoitettavia kuiluja ja muureja (Dewey 2010, 131). Toisin sanoen kokemukseen liittyy se, että on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Ei voi toimia niin, ettei ottaisi huomioon toisten toiminnan.

Deweyn edustaman pragmaattisen estetiikan mukaan taideteoksen merkityksen kieltämisellä on kaksi perin juurin erilaista sisältöä. Se voi ensinnäkin tarkoittaa, ettei taideteoksella ole samanlaista merkitystä kuin merkeillä ja symboleilla matematiikassa. Tai sitten se saattaa tarkoittaa Deweyn mukaan sitä, että taideteos on vailla merkitystä siinä

¹ Ylevä tai subliimi on Edmund Burken (1729–1797) lanseerama käsite. Subliimi on mielihyvää, jota ihminen tuntee koettuaan jotain käsittämättömän kaunista tai kauheaa. Ylevä on Erkki Vainikkalan mukaan agonistinen tunne, jossa mielikuviutus venyy rajalle (sub-limen), jossa se napsahtaa poikki: mielikuvat eivät riitä rajaamaan ja havainnollistamaan kokemusta. Arkikielessä ylevä herättää ylhäisen asenteen, kohottavan tunteen, henkisen pönäkkyyden jne. kaltaisia tunteita. Ylevään ei löydy selvärajaisia määritelmiä. (Vainikkala 1990, 19.)

missä hölynpölykin. Hän korostaa, että vaikka taideteoksella ei olisi mitään ulkoista, teoksen ulkopuolelle paikantuvaa merkitystä, sillä on ainutkertainen liittymäkohta muihin kokemuksen muotoihin kuten esteettiseen. Deweyn mukaan tiede toteaa merkityksiä, taide taas ilmaisee niitä. Hän ottaa esimerkiksi veden kemiallisen kaavan, H_2O . Se on ohje, mutta myös tieteellinen toteamus. Vesi kuvattuna on sen ilmaisullinen muoto, esteettinen merkitys, ilmaisevuus. (Dewey 2010, 107–108.) Jonkun asian näkemistä taustoittavat aikaisemmat kokemukset ja mieltymykset (Dewey 2010, 110). Ihmisen kokemasta maailmasta tulee kiinteä osa minuutta, joka toimii ja ottaa vastaan uudessa kokemuksessa:

”Taide vetää kokemiemme asioiden edestä niiden ilmaisevuutta peittävät verhot; se elvyttää meidät tottumustemme velttoudesta ja sallii meidän unohtaa itsemme antaessaan meidän ilahtua siitä, että voimme kokea maailman ympärillämme monenlaisine ominaisuuksineen ja muotoineen” (Dewey 2010, 130).

Deweyn mukaan ihminen elävöittää kaikki havaitsemisprosessit mielikuvituksen avulla. Mielikuvituksen myötä vanhat ja tutut asiat uusiutuvat kokemuksessa. Mielikuvituksen erityinen laatupiirre, kuten Dewey sen ilmaisee, ymmärretään parhaiten, kun se asettuu tottumisen kaventavaa vaikutusta vasten. Mieli hakee ja vastaanottaa havaittua uutta. Filosofian on sanottu alkaneen ihmettelystä ja päättyvän ymmärrykseen. Taide vuorostaan lähtee ymmärrettävyydestä ja päättyy ihmettelyyn (Dewey 2010, 326–327.) Kokemus syntyy vuorovaikutuksessa. Ihminen elää vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin: hänen ajattelunsa ja uskomuksensa syntyvät ja kehittyvät ihmisten välisessä kanssakäymisessä, jotka muuntuvat kokemuksiksi. Taide on Deweyn mukaan yleismaailmallista ja kaikista viestinnän muodoista yleisintä ja vapainta. Ihmisten yhteys toisiinsa on synnyttänyt riitit, joita ihmiset käyttävät mm. uskonnollisissa ja arkipäiväisissä seremonioissaan. Hänen mukaansa taide myös liittyy ihmisen ja luonnon toisiinsa. Taide saa ihmiset tietoisiksi keskinäisestä alkuperästä ja kohtalonyhteydestään. (Dewey 2010, 327–328.) Näin ollen esteettinen kokemus, mikä on erotettavissa tavallisesta arkikokemuksesta, on mielikuvituksesta. Vaikka jokaisen kokemuksen juuret juontuvatkin elävien olentojen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa, niin kustakin kokemuksesta tulee vasta sitten tietoista ja havaitsemuksellista, kun siihen tulee mukaan aiemmista kokemuksista juontuvia merkityksiä. Kokemuksia tulee reflektoida, sillä vasta sitten kokemuksesta tulee Deweyn mukaan tietoa (Pernaa 2013, 49). Vasta mielikuvituksen avulla ihminen voi sovittaa yhteen vanhan ja uuden tietoisesti. Deweyn mukaan esteettinen kokemus on kokemusta eheimmillään. Se on puhdasta kokemusta, joka on vapautunut tekijöistä,

jotka alistavat välittömästi koetun jollekin sen itsensä ulkopuolelle olevaan. (Dewey 2010, 330–331.)

Ymmärtääkseen, mitä kokemus on, filosofin täytyy kääntyä esteettisen kokemuksen puoleen. Dewey kritisoi filosofian kehittämää estetiikan teoriaa. Siinä unohdetaan ote kokemuksen ominaisuudesta. Mielikuvituksella on voimaa koota taideteoksen aineksen monenkirjavista osasista kokonaisuus. (Dewey 2010, 332.) Deweyläistä käytännönläheistä lähestymistapaa voisi kuvailla myös pedagogiseksi ja käytännölliseksi. Muun muassa Design-tutkimus (design based research) hyödyntää pragmatismia ottamalla mallia juuri sen luovan näkökulman mukaan. Luovaan ajatteluun, joka yhdistetään usein taiteeseen, sisältyy ajatus tavasta toimia uudella tai ainakin toisella tavalla kuin on totuttu. Deweyn ajattelun mukaan yhteinen toiminta, vuorovaikutussuhde ja kokemus tuottavat ikään kuin innovatiivisuutta. (Juuti & Lavonen 2013, 49, 64.) Taiteen voi jo tällä tavalla ajatella lisäävän hyvinvointia, ainakin teoriassa.

Opetusministeriön selonteon mukaan päämäärätön, kokeileva ja leikkivä taide on uusiutumisen edellytys. Taide tavoittaa ihmiset sovelluksien kautta, ne ovat osa jakelua, saatavuutta ja yhteisön kommunikaatiota. (Kulttuuri – tulevaisuuden voima 2010, 10.) Tämä tukee Deweyn näkemystä taiteen kokemuksellisuudesta ja mielikuvituksen osuutta prosessissa. Selonteossa tulee myös vahvasti esiin taiteen ja kulttuurin rahoitus- sekä tukijärjestelmää. Lisäksi kehitetään muun muassa kulttuuritoimialojen talouden, yrittäjyyden ja kulttuurimatkailun edellytyksiä. (OPM 2010, 26, 30.)

2.3 Pierre Bourdieu ja pääomat

Valitsin sosiologi Pierre Bourdieun (1930–2002) teorian osaksi teoreettista viitekehystä siksi, että kulttuurinen ja taloudellinen pääoma sijoittuvat Turun kulttuuripääkaupunkivuonna erityisen isoon asemaan. Talous kuitenkin näyttää hallitsevan suuresti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, ja kulttuurinen pääoma luo sisältöä. Bourdieun yhteiskunta muodostuu erilaisista kentistä, joiden hallinnasta ja voimavaroista kamppaillaan. Eri kentillä toimijat tavoittelevat sellaista pääomaa, joka kyseisellä kentällä on arvokkainta ja/ tai hyödyllisintä. He myös pyrkivät erottautumaan muista kentällä olijoista tai sinne pyrkivistä. Bourdieu käyttää käsitettä pääoma, ja niitä on kaksi: taloudellinen ja symbolinen. Toimijoiden pyrkimykset erottautua eivät kuitenkaan ole tietoisia, vaan habituksen aikaansaamia. Bourdieun sosiologia perustuu ajatukseen, että yhteiskunta muodostuu erilaisista kentistä, joilla toimivat ihmiset kilpailevat arvokkaista pääomista

käyttäen välineenä elämänsä aikana kasvatuksen ja koulutuksen perusteella muodosta-
maansa habitusta (Huttunen & Heikkinen 2013, 105). Kulttuuripääkaupunkivuonna
erottui haastateltavista erilaiset habitukset, jotka kukin omalla tavallaan kertoivat näke-
myksistään, kuinka taide sijoittuu pääomien ja kenttien suhteen.

Bourdieuun keskeiset käsitteet ovat siis kenttä, habitus ja pääoma (Bourdieu 1993). Kent-
tä on sosiaalisesti rakentunut tila, jossa yksilöt taistelevat ja jonka rajoja sekä rakenteita
asemastaan riippuen he yrittävät muuttaa tai säilyttää. Yksilöt toimivat sosiaalisen maa-
ilman eri kentillä kootakseen pääomaa, joka kulloisellakin kentällä on arvokasta. Bour-
dieuun mukaan pääoma on yksilöllinen ominaisuus tai voimavara. Taloudellista pääomaa
edustaa esimerkiksi yksilön varallisuus. Symbolinen pääoma jakautuu Bourdieuun mu-
kaan kulttuuriseen ja sosiaaliseen pääomaan. Kulttuurinen on hänen mukaansa merkit-
tävämpi, ja sillä on kolme olomuotoa: ruumiillistunut (suhtautumistapojen järjestelmä),
objektivoitunut (esimerkiksi luovan työn tulokset, kuten taideteokset) ja institutionali-
soitunut, kuten oppiarvot. Sosiaalinen pääoma viittaa esimerkiksi yksilön kykyyn toimia
tietyissä sosiaalisissa yhteisöissä ja verkostoissa. Pääoman lajit jakautuvat vielä lukui-
siin alalajeihin. Esimerkiksi kulttuurisen pääoman alalajeista voi vielä mainita koulu-
tuksellinen pääoma. (Liljander 2012, 143; Bourdieu 1996.)

Osittain pääomia saadaan perheen kautta, esimerkiksi perintönä, mutta osittain ne hanki-
taan kamppailussa muiden kentällä toimivien kanssa (Bourdieu 1985, 67–70). Kenttä on
myös pelitila, jota ei ole olemassa ilman pelin arvon tunnustavia ja siksi peliin osallistu-
via tai mukaan pyrkiviä pelaajia. Pelaajien tekemät valinnat sosiaalisen maailman eri
kentillä ei palaudu tavallisessa mielessä subjektiin, vaan yksilön aikaisempia kokemuk-
sia kokoavaan ja hänen toimintaansa suuntaavaan habitukseen. Habitus ilmentää sitä,
miten tietyn yhteiskuntakerrostuman kulttuuri rakentuu yksilössä ja luo hänen toimin-
nalleen suhteellisen pysyvän, mutta itseään kuitenkin tietyissä rajoissa korjaavat puit-
teet. (Liljander 2012, 144.) Habitus on näin ollen ihmisen oma käsitys itsestään, olemi-
sen tapa ja ympäristön tulkinta hänestä (Huttunen & Heikkinen 2013, 105). Se ei ole
tietoista, vaan valinnat kulloisessakin tilanteessa tehdään kokonaisuuden kautta: kaiken
sen tiedon ja kokemuksen vahvuudella, joka on vuosien varrella kertynyt ihmiseen.

Kenttä voidaan nähdä valta-asemien välisten objektiivisten suhteiden kokonaisuutena.
Kentän arvokkaimmat pääomat jo hallintaansa saaneet hallitsevat kenttää ja ovat etu-
lyöntiasemassa kamppailussa kentän herruudesta. He turvaavat Bourdieuun mukaan ase-

maansa ja pääomamonopoliaan säilyttävin strategioin. Hallitseva luokka, jonka sisällä tapahtuu jatkuvasti valtasuhteiden muutoksia sekä taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman vaihtoa, määrittävät pelisäännöt. (Bourdieu 1985, 105–110.) Habitus koettaa saada haltuunsa itselleen yhteiskunnallisen arvostuksen ja oman arvonsa kannalta tärkeimpiä pääomia itselleen. Ihminen tekee arvovalintoja kamppaillessaan kentällä oman habituksen jäsentämisen valinnan kautta. Joillekin esimerkiksi taiteesta saatu pääoma voi olla sosiaalista, toiselle taloudellista pääomaa. Taidetta voi lähestyä sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kautta varsin luontevasti. Joku haluaa kokea taidetta, jonka jokin institutionalisoitunut taiteilija on tehnyt: jolla on jokin oppiarvo alaltaan. Toinen pitää arvokkaampana kokea vailla kulttuurista pääomaa etukäteen tapahtunutta arvottamista. Taidetta keräävä ihminen voi kasvattaa taidehankinnoillaan tai -elämyksillään kulttuurista, sosiaalista ja/tai taloudellista pääomaa. Taiteen kentällä vaikuttavat monenlaisten pääomien ja habitusten jännitteet. Makrotasolla vallitsevat eri jännitteet kuin mikrotasolla, esimerkiksi yksittäisten ihmisten välillä. Kun toimintaympäristönä ovat kaupunki ja lukuisat näkemykset kaupungin tehtävistä sekä rahanjakoperusteista, kamppailu esimerkiksi taiteelle jaetuista määrärahoista käydään poliittisin väänöin. Arvostukset lähtevät pikemminkin laista kuin henkilökohtaisista arvoasetelmista. Hyvinvoinnin voi nähdä yhtenä tärkeänä arvoperusteena, mutta kun vertailuun ja peliin laitetaan taiteen lisäksi vaikka sosiaalipalvelut ja opetustoimi, taiteen asema ei välttämättä ole hyvä. Tämä tulee esiin haastatteluissakin. Taiteen asemaa arvotetaan taloudellisten suhdanteidenkin mukaan.

Opetusministeriön selonteon mukaan toimenpide-ehdotuksina on linjattu muun muassa eri väestöryhmien kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta (OPM 2010, 16). Bourdieun teorian mukaan hallitsevalla luokalla on valtaa kaikilla pääoman lajeilla vaikuttaa kulttuurin ja taiteen alueella, mutta toimenpide-ehdotusten toteuttamisella voidaan edesauttaa kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja osallisuutta. Turku 2011 toteutti ansiokkaasti tarjoamalla kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaa hyvin paljon opetusministeriön ehdotusten pohjalta.

2.4 George Dickien institutionaalinen taideteoria

Esteettisiä ominaisuuksia voi olla niin taideteoksilla, tavallisilla artefakteilla kuin luonto-kohteillakin. Esteettiset ominaisuudet koskettavat näin ollen kaikkia havaintojamme. Taiteen vastaanottoprosessissa kohtaavat taiteilija, taideteos ja yleisö. Taiteeseen liitetään usein aistihavainto, ymmärrys ja esteettiset ominaisuudet. Esteettinen ominaisuus

tai arvo vuorostaan sisältää aistien ja ymmärryksen avulla koettavia piirteitä. Nämä aistein havaittavat, ymmärryksellä kohdatut ja tajuttavat ominaisuudet ovat estetiikan eli taiteenfilosofian mukaan esteettisiä piirteitä.

Frank N. Sibley kutsuu ei-esteettisiksi piirteiksi niitä, jotka saavutetaan havainnoinnilla ja ymmärryksellä. Esteettiset ominaisuudet perustuvat Sibleyn mukaan ei-esteettisille. Objekti ei voi olla pelkästään kaunis: jotta se olisi kaunis, sen on oltava esimerkiksi jonkun muotoinen. Hänen mukaansa esteettiset ominaisuudet muistuttavat havaintopsykologiassa tutkittuja hahmo-ominaisuuksia. Esimerkiksi yhden mielestä kirkkaista väreistä koostunut maalaus on elämäniloinen, toinen kertoo sen olevan levoton. (Sibley 1993, 7–9.)

Taideteosta tarkastellessa siinä saattaa nousta esiin jokin havainnoilla ja ymmärtämisellä saavutettava ominaisuus. Toisin sanon jokin musiikkiteos voi herättää mielikuvia merenkäynnistä tai myrskystä. Jokin teos voi näyttää vuorostaan miellyttävältä esimerkiksi värien ja muotokielen takia. Nämä ominaisuudet tekevät taideteoksesta tietynlaisen kokijan havainnoista ja ymmärtämisestä riippuen. Tämä kokijan kokemus taideteoksesta aiheuttaa esteettisen kokemuksen, joka voi olla myönteinen, neutraali tai kielteinen. Se voi olla myös täysin yhdentekevä. Taideteos voi auttaa tunteiden purkamisessa herättämällä tunteita, kuten Aristoteleen Runousopissa kerrotaan katharsis-opista. Elämyksellinen taidekokemus voi olla joko yksilöllinen tai se voi olla luonteeltaan myös sosiaalinen, jaettavissa oleva. Taidenautinnon tunnekokemus voi olla sellainen, jota ei voi järjellä selittää. Taidenautintoa voidaan yleisellä tasolla kuvata tietynlaiseksi tunteisiin vetoavaksi prosessiksi, jossa kukin yksilö pyrkii ilmentämään omia mielikuviaan, arvojaan ja tuntemuksiaan (Lehtonen 1986, 8).

George Dickie (1926–) on kehittänyt teorian taiteen arvottamisesta ja tunnistamisesta, jota kutsutaan institutionaaliseksi taideteoriaksi. Hän haluaa pitää erillään taideteoksen käsitteen arvottavan ja luokittelevan merkityksen, ja osoittaa kuinka taideteokset voidaan tunnistaa tai luokitella puolueettomasti ottamatta osaa arvokiistoihin. (Dickie 1974, 25–27; Dickie 1991, 122.) Taiteen kontekstin sanotaan olevan institutionaalinen, koska konteksti nähdään kulttuuritapana, instituutiona, joka koostuu määrätyn vakiintunein tavoin toimivien henkilöiden täyttämistä rooleista. Institutionaalinen teoria sisältää taiteen luokittelevassa merkityksessä: taideteos on joko artefakti ja sellainen, jolle joku tai jotkut tietyn sosiaalisen instituution puolesta toimivat henkilöt ovat suoneet

asemansa potentiaalisena arvostuksen kohteena. (Dickie 1991, 122.) Taidemaailma, kuten esimerkiksi Turku kulttuuripääkaupunki asiantuntijoineen, edustaa käytäntöä, miten ihmiset toimivat: kulttuurimalli, jonka eri osissa toimivat ihmiset oppivat ja siirtävät muille. Kaikki toimintatavat eivät kuitenkaan ole institutionaalisia. Taidemaailman lisäksi on olemassa taideyleisö: erilaisten sääntöjen ja konventioiden ohjaama yleisö. Taidemaailman ytimen muodostaa taiteen tekeminen (taiteilijan rooli) ja vastaanottaminen (yleisön rooli). Ytimen ohella on täydentäviä rooleja, kuten esimerkiksi teatterin johtaja, kriitikko, taidehistorioitsija, taidealan kuraattorit, kriitikot, taidekoulut, galleriat, opettajat, valtion ja kuntien taide- ja kulttuurilaitokset. On myös taideteoksia, jotka ovat sen tyyppisiä, että ne esitetään yleisölle, mutta on myös teoksia, joita ei koskaan esitetä. Taidemaailma on historiallisesti kehittynyt kulttuuri-instituutio, käytäntö, ja se sisältää pienempiä taidemaailmasysteemejä, esimerkiksi kirjallisuuden ja teatterin. Jokaisessa systeemissä on sekä taiteilijan että yleisön roolit. Jokainen systeemi sisältää taideteoksen, jonka systeemin taiteilija on tehnyt ja tarkoittanut systeemin yleisölle. (Dickie 1991, 124–126.) Samalla tavalla Turun kulttuuripääkaupungin voi nähdä taidemaailmana, jossa pätee edellä kuvatut järjestykset.

Dickien institutionaalinen taidemaailman käsite ja institutionaalinen teoria vaikuttavat suomalaisessa taidepolitiikassa. Esimerkiksi opetusministeriön selonteon mukaan taiteen ”taidetta taiteen vuoksi” -näkökulmaa pyritään kehittämään muun muassa panostamalla museoihin ja yleisiin kirjastoihin sekä panostamalla kulttuuriperintökasvatukseen, saavuttavuuteen ja vuorovaikutuksellisuuteen eri väestöryhmien kanssa. Lisäksi varmistetaan opetusministeriölle luovutetun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaehdotuksen toteutuminen. (OPM 2010, 14, 16, 22.) Nämä näkemykset täyttävät strategisissa tavoitteissa ja valtaa pitävien juhlapuheissa, myös kulttuuripääkaupunkivuoden asiateksteissä. Tämä on taide- ja kulttuuripolitiikkaa, jolla ylläpidetään taiteen asemaa yhteiskunnassa.

3. Tutkimusongelma ja -kohde

Selvitän turkulaisten virkamiesten, luottamushenkilöiden ja johtajien näkemyksiä taiteesta ja taiteen hyvinvointivaikutuksista Turun ollessa Euroopan kulttuuripääkaupunki vuonna 2011. Käytän haastateltavista nimitystä päättäjät. Pyrin vastaamaan tutkimusongelmaani: miten turkulaiset päättäjät puhuvat taiteen hyvinvointivaikutuksista. Pyrin vastaamaan myös kahteen tutkimuskysymykseen: millaisia tehtäviä taiteella päättäjien

mielestä on, ja miten he mieltävät taiteen hyvinvointivaikutukset osana Turun kaupunkipolitiikkaa laajemmin.

Ajoitin haastattelut kulttuuripääkaupunkivuoteen, jotta ajankohta olisi harkittu ja otollinen kysymyksille. Oletan, että taiteen merkitystä ja asemaa on pohdittu tavallista enemmän, koska Turku oli valittu taidetta ja kulttuuria esittelevään erityistehtäväänsä. Haastateltavat pohtivat taidetta ja taiteen hyvinvointivaikutuksia omien käsitystensä sekä Turku 2011 kulttuuripääkaupunkivuoden taiteellisen tuotannon kautta.

Tutkimuskohteenani olivat turkulaiset päättäjät ja kontekstina Turun kulttuuripääkaupunkivuosi 2011. Turun kulttuuripääkaupunkivuoden Turku 2011 -ohjelmaa ja sen hankkeita tarkasteltiin Turussa viiden teeman kautta. Nämä eivät olleet tämän pro gradu -työn teemahaastattelun teemoja, vaan kulttuuripääkaupunkivuoden omia teemoja:

2011 arjen muuttujaa tuo kulttuurin keskelle arkea ja tekee sen kohtaamisesta helpoa

2011 lentoonlähtöä tarjoaa suuria ja pieniä irtiottoja arjesta sekä vahvistaa Turulle tärkeitä kulttuurinaloja

2011 sukellusta saaristoon esittelee Turkua saariston, Itämeren ja Aurajoen kaupunkina

2011 henkilökohtaista tarkastelee ajankohtaisia identiteetteihin, mieleen ja minuuteen liittyviä kysymyksiä

2011 muistijälkeä haastaa käsittelemään Turun pitkää historiaa muistin, muistojen ja tarinoiden avulla (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012.)

Kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelma avattiin 14.1.–16.1. 2011 ja päätettiin 16.–18.12.2011 kiitosjuhlalla. Turku 2011 -ohjelmaan kuului 167 hanketta, jotka toteuttivat kaikkiaan yli 8000 tapahtumaa ja tilaisuutta. Yli 60 prosenttia tapahtumista ja tilaisuuksista oli kävijöille ja osallistujille ilmaisia. Ohjelmahankkeet olivat hyvin monimuotoisia. Mukaan mahtui festivaaleja, konsertteja, näyttelyitä ja tutkimushankkeita. Osa hankkeista kosketti laajoja yhteisöjä, toiset vuorostaan rajatuille kohderyhmille, kuten koululaisille tai vanhainkotien asukkaille. Valtaosassa hankkeita luotiin jotain uutta ja ennen kokemattomaa, kuten kantaesityksiä, ensi-iltoja ja uusia toimintamalleja. (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012, 13.)

Turku 2011 -ohjelman erityispiirteitä olivat siinä toteutunut vahva yhteisöllisyys sekä kulttuurihyvinvoinnin tavoite. Aktiivisen osallistumisen ja kokemuksellisuuden periaatteet ohjelman valmistelussa toteutuivat laajana yhteisöllisyytenä, vuorovaikutteisuuksena ja asukaslähtöisyytenä. (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012, 14.) Viestinnän keskiöön valittiin “Kulttuuri tekee hyvää” -sanoma. Turku 2011 -ohjelmassa oli paljon hyvinvointia painottavia tuotantoja. Viestinnällä haluttiin painottaa kulttuurin laaja-alaista vaikuttavuutta sekä kannustaa kulttuurin paikallisia kuluttajia ja matkailijoita osallistumaan yhteisölliseen kulttuuripääkaupunkitoimintaan. (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012, 24.) Helsingiläinen viestintätoimisto avusti Turku 2011:n viestinnän kehittämisessä ideoimalla yhteistyössä säätiön kanssa uudeksi Turku 2011 -tunnuslauseeksi, “Kulttuuri tekee hyvää” -sloganin ja siihen perustuvat Kulttuurireseptit (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012, 26). Kulttuurireseptit olivat tarkoitettuja terveyskeskuslääkärien määrättäviksi sopiviksi arvioimilleen potilaille erilaisiin kulttuuri- ja taidetapahtumiin.

Kulttuuripääkaupunkivuonna matkailun vetonaulana oli Turussa pääkaupunkivuoden ohjelma ja juuri valmistunut Turun kaupungin sekä Hartela Oy:n yhteisomistama kulttuurikeskus, Logomo. Vanha, kunnostettu konepaja sijaitsee Turun päärautatieaseman tuntumassa. Keskus avattiin tammikuussa 2011 Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden päätapahtumatilaksi. Kulttuuripääkaupunkivuoteen osallistuneista ei-turkulaisista 60 prosenttia tuli Turkuun kulttuuripääkaupunkivuoden takia. Kaikesta Turkuun suuntautuneesta kotimaan matkailusta 25 prosenttia oli kulttuuripääkaupunkivuoden ansiota. Pääkaupunkivuosi nosti kaupungin toiseksi suosituimmaksi kongressikaupungiksi vuonna 2011. Vuonna 2010 Turku oli viidennellä sijalla. Turussa matkailu kasvoi 16 prosenttia Taloustutkimus Oy:n teettämän tutkimuksen mukaan edeltävästä vuodesta. Saman tutkimuksen mukaan matkailutulo kasvoi noin 33 prosenttia edeltävästä vuodesta. Kulttuuripääkaupunkivuosi toi Turulle ja koko Varsinais-Suomessa tutkimusten mukaan tuntuvan tuotanto- ja matkailulisäyksen. Kaiken kaikkiaan useamman Taloustutkimus Oy:n teettämien valtakunnallisten kyselyiden perusteella kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelma koettiin onnistuneeksi. (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012, 33–36.) Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ei luultavasti pystytty kyselytutkimuksilla kartoittamaan, koska ne vaatisivat pitkän aikavälin laadullista tutkimusta.

Haastateltavat olivat asemansa puolesta osallisina kulttuuripääkaupunkivuodessa sekä muutenkin tekemisissä taiteen ja luovien alojen kanssa joko luottamustehtävän tai ammattinsa puolesta. Haastateltavilla on myös vaikutusvaltaa taidetta tai luovia aloja koskevassa päätöksenteossa. Diskurssintutkimuksen avulla yritän hahmottaa haastatteluista sen, miten päättäjät käsittelevät taidetta kahdeksassa eri teemassa osana todellisuutta. Aineiston analyysissä tavoitteeni on tutkia sitä, millaisia diskursseja haastatteluaineistosta löytyy, ja mihin taiteen funktioiden kolmijakooni ne sijoittuvat: sosiaalinen, välineellinen ja essentiaalinen.

3.1 Aineiston kuvaus ja keruumenetelmä

Tutkimusaineistoni keräämiseen käytin teemahaastatteluita, koska arvioin näin saavani sisällöllisesti monipuolisen aineiston. Teemojen avulla aineiston keruu pysyi myös kassassa, kun siinä on tutkimusongelmaan ja -kysymyksiin sopiva runko, joka ottaa huomioon toimintaympäristön eli kulttuuripääkaupungin ja kaupungin.

Äänitin haastattelut. Kyselylomake ei tuntunut sopivalta tutkimusongelmaa ajatellen, koska keskusteleammassa työotteessa tulisi muuta kuin yksinkertaistettuja vastauksia. Teemahaastattelu valittiin siksi, että se tuottaisi kyselylomaketta vapaampaa aineistoa. Teemahaastattelussa ei voi kysellä ihan mitä tahansa, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti (Sarajärvi & Tuomi 2009, 75). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu, joten kysymysten suhteen näkökulma oli lyöty lukkoon melko hyvin, eikä haastatteluissa rakenne muotoutunut haastateltavien ehdoilla (Ruusuvoori & Tiitula 2005, 11). Haastattelurunko laadittiin teema-alueittain. Teemoittelun avulla voitiin nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin oli mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja aineistosta voitiin poimia sen sisältämiä keskeisiä aiheita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 209–211; Eskola & Suoranta 2008, 174.)

Varmistaakseni kattavan lähestymistavan taiteelle ja välttääkseni suoria kysymyksiä vain tietyistä näkökulmista päädyin kahdeksaan näkökulmaan. Teemat loin tulevaisuudentutkimuksen menetelmää, PESTE-analyysiä hyödyntäen. Mikään yksittäinen tutkimusala ei selitä kokonaisvaltaisesti taiteen arvottamista, ja ajatuksella, että esimerkiksi kulttuuri tekee hyvää, voidaan viitata moniin erilaisiin hyvinvointivaikutuksiin. Pyrkiesäni löytämään teemat haastatteluihin ja analyysitavan, jonka avulla pystyisin huomioon ottamaan taiteen tai ilmiön moninaisuuden, koin hedelmälliseksi lähtökohdaksi tulevai-

suudentutkimuksesta tutun toimintaympäristöanalyysin. Tutkimuskohteena ovat päätöksentekijät sekä heidän tapansa puhua taiteen ja ihmisen tai yhteiskunnan suhteesta. Analysoin tässä toimintaympäristöä eli kaupunkia sekä kulttuuripääkaupunkivuoden Turkoa suhteuttamalla taidetta poliittis-yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, sosiaalisiin, teknologisiin, ympäristöllisiin ja kulttuurisiin kysymyksiin. Lisäksi tutkin arvonäkökohtia sekä estetiikkaa. Estetiikka on filosofian osa-alue. Se tutkii taidetta ja esteettistä eli kauneusarvoihin liittyvää. Estetiikka voidaan jakaa kahteen osioon: taiteenfilosofiaan ja esteettisen kokemuksen sekä esteettisen arvon filosofiaan.

Valitsemani kahdeksan teemaa: poliittisen, ympäristöllisen, sosiaalisen, teknologisen, talouden, kulttuurisen, esteettisen ja arvon ulottuvuuden (Pestecva: political, environmental, social, technical, economical, cultural, values and aesthetic) sopivat monipuolisesti kartoittamaan kaupunkiorganisaation ja kulttuuripääkaupunkivuoden päätöksentekijöiden intressejä lähestyä taidetta, sillä kaupunkiorganisaatiossa päätetään ihmisille tärkeistä palveluista sekä niille jaettujen määrärahojen kohtalo monin eri perustein. Toisin sanoen perusteeksi ei riitä esimerkiksi, että ”taide on arvokas sinänsä” tai ”taide tekee hyvää”. Kaupungin tehtävä on tuottaa palveluja asukkailleen. Kaupungin tuottamia palveluja ovat muun muassa kulttuuri ja liikunta sekä sosiaalipalvelut.

3.2 Aineiston analyysimenetelmät

Teemahaastatteluilla kerätty empiirinen aineisto antaa yksittäisten ihmisten tulkintoja todellisuudesta, kokemuksia, ei siis absoluuttista totuutta. Aineisto voidaan analysoida karkeasti ottaen kahdella tavalla: selittämiseen tai ymmärtämiseen pyrkivällä tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 224). Koin, että diskurssintutkimus sopii aineiston analysointiin hyvin, koska pyrin kartoittamaan aineistosta taiteen tehtäviä ja hyvinvointia kuvaavia diskursseja. Tutkin millaista kuvaa päättäjät tuottavat taiteesta ja erityisesti taiteen hyvinvointia koskevasta vaikutuksesta: millaisia taiteen hyvinvointivaikutuksia kuvaavia diskursseja aineistosta löytyy. Tutkin lisäksi, millaisille perusteluille haastattelujen puheet rakentuvat: milloin ne kytkeytyvät henkilökohtaisiin näkemyksiin tai milloin ammatilliseen asemaan. Otin tämän vuoksi lisäapuvälineeksi tulevaisuudentutkimuksen Causal Layered Analysis -menetelmän (CLA). Analyysiä tehdessäni tukeuduin teoreettiseen viitekehykseen.

3.2.1 Diskurssintutkimus

Diskurssianalyysi tai diskurssintutkimus ei ole yhtenäinen menetelmä, vaan väljä teoreettinen ja metodologinen viitekehys. Se tarkastelee kielenkäytön sekä sosiaalisen toiminnan välistä suhdetta. Lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi: miten sosiaalista todellisuutta rakennetaan ja luetaan. (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 7, 12.) Diskurssianalyysi kohdentuu puheikäntänteisiin ja -tapoihin eli diskursseihin. Merkitysten ajattellaan muodostuvan suhteessa ja erotuksena toisiinsa. Diskursseja voidaan kutsua myös tulkintarepertuaareiksi. Tutkimusperinne juontaa juurensa ranskalaisesta filosofiasta, erityisesti sosiologi Michel Foucault'n (1926–1984) arkeologisesta tutkimusotteesta. Diskurssintutkimukseen on vaikuttanut myös sosiologi Pierre Bourdieu (1930–2002). Toisen, brittiläisen tutkimusperinteen mukaan huomion kohteena on se, miten kielenkäyttö muokkaa toimintaa konkreettisissa tilanteissa. Olennaista molemmissa perinteissä on, että tekstiä ei analysoida sen takana olevien asenteiden takia, vaan etsitään eroja ja yhtäläisyyksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 225–226; Mäntynen & Pietikäinen 2009, 23–25.) Diskurssintutkimuksessa on useita lähestymistapoja: diskursiivinen psykologia, kriittinen ja historiallinen diskurssianalyysi, jne. Diskurssintutkimus voidaan jakaa myös neljään eri koulukuntaan. Itse käytän Foucaultin (1971) historiallis-kriittistä diskurssianalyysiä ja siihen pohjautuvaa potterilais-wetherellistä perinnettä. (Potter & Wetherell 1994, 47–48.) Kriittinen diskurssianalyysi tutkii sitä, miten kieli uusintaa tai tuottaa valtapositiioita: makroanalyysi (Fairclough 1993, 138). Kiinnostuksen kohde on siinä, millaiset merkitykset ovat vallalla, marginaalissa tai puuttuvia ja miksi. Lähtökohtana ei ole etsiä totuuksia, vaan analysoida sosiaalisessa ja kielellisessä toiminnassa syntyneitä erilaisia näkemyksiä. (Peräkylä & Ruusuvuori 2011, 535.)

Kieli on moninainen ja dynaaminen: kieleen sisältyvät eri kielet, murteet, genret, diskurssit, tarinat, joista kielenkäyttäjä voi valita taitojensa ja tilanteen mukaan. Jokaisella kielenkäyttäjällä on oma, ainutlaatuinen repertuaarinsa. Haastateltava tuo siihen mukaan oman historiansa, kytköksensä sosiaaliseen toimintaan ja persoonansa. (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 14–16.) Samalla tulee mukaan myös sukupuolittunut kieli ja ikä. Haastatteluissa jokainen kielenkäyttäjä tekee valintoja siitä, mitä jättää ilmaisematta. Tämä tulee esiin myös niin, että haastateltava kertoo esimerkiksi, ettei osaa vastata tai kokee kysymyksen olevan hänen osaamisensa ulkopuolella. Diskurssintutkimuksen näkökulmasta valintoja tehdään paitsi kielenkäytön mikrotasolla, kuten sanaston tasolla, mutta myös diskursiivisten ja sosiaalisten merkitysjärjestelmien tasoilla (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 14–16). Toisin sanoen käyttäjät voivat kuvata yhtä ja samaa tapahtu-

maa tai ilmiötä käyttämällä resursseja eri tavoin. Haastateltava voi myös antaa ymmärtää osaavansa vastata, vaikka todellisuudessa ei tietäisi asiasta mitään. Diskurssintutkimus nojautuu funktionaaliseen kielikäsitteeseen: tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. ”Merkityksiä tuotetaan eli maailmaa merkityksellistetään eri tavoin eri tilanteissa, sillä kieli on diskurssintutkimuksen näkökulmasta katsoen joustava ja notkea resurssi, jota voi käyttää eri tavoin eri tilanteissa ja eri aikoina”. Lähtökohtana on analysoida sosiaalisessa ja kielellisessä toiminnassa syntyneitä erilaisia näkemyksiä. Mukana ovat diskursiiviset ja sosiaaliset normit, arvot ja säännöt. (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 13–15.)

Kielenkäytöllä on funktionaalisen käsityksen mukaan kolme tehtävää: kieli viestinnän välineenä, maailman kuvaajana sekä sosiaalisten suhteiden ja identiteetin luojana (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 14). Huomasin haastatteluja litteroitaessa, ettei kieli ole muuttumaton ja kielenkäyttö vaihtelee tilanteesta ja kysymyksestä toiseen. Tarkastelen muun muassa sitä, mitä käyttäjä tekee kielelleen ja miten haastattelutilanteessa normit, arvot ja konteksti vaikuttavat tuotettuun puheeseen: ilmaisuun ja sisältöön. Kieleen vaikuttavat puhuja itse, konteksti, tilanne, aika, ja mikä tärkeintä haastattelussa myös tilanne. Merkitykset syntyvät kussakin käyttökohteessa tai -tilanteessa ainutkertaisesti. Mäntynen ja Pietikäisen mukaan kielenkäytöllä on reunaehtoja, normeja ja seurauksia: tietyissä tilanteissa kuuluu käyttää kieltä tietyllä tavalla. Kolmanneksi sosiaalinen toiminta on osaksi myös kielellistä toimintaa: kielen avulla luodaan sosiaalista todellisuutta: kieli kertoo ajasta, paikasta, normeista ja rakenteista. Merkitykset rakentuvat diskursiivisesti ja tilannesidonnaisesti. (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 18–22.)

Diskurssintutkimuksen keskeinen käsite on konteksti (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 29). Haastattelutilanne, aihepiiri ja Turun kulttuuripääkaupunkivuosi vaikuttivat paljon aineiston luonteeseen. Tutkin kieltä maailman kuvaajana, makrotasolla. Pyrin huomioidaan enemmän käyttökontekstin ja vastaamaan kysymykseen, miten. Kiinnitän huomiota päättäjien puheen sisältöön, mutta myös ilmaisuun ja (käyttö)kontekstiin. En analysoi kielen muotoseikkoja ja rakennetta lainkaan. Piirteitä on kriittisestä diskurssianalyysistä ja kielen käyttöön liittyvää analyysia, muttei syntaksiin puretuvaa. Pyrin analysoimaan aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta kontekstiin, joka tässä on kaupunki ja kulttuuripääkaupunkivuosi sekä sosiaaliseen toimintaan. Kiinnostuksen kohde on merkityksissä, intresseissä: millaisia merkityksiä taide valitussa aineistossa saa, miten merkitykset muuttuvat ja mitkä merkitykset jäävät huomioita. Miten päättäjät pu-

huvat taiteen tehtävistä, millaisia hyvinvointiin liittyviä asioita he liittävät puheessaan taiteesta ja miten he mieltävät taiteen tehtävät ja kulttuuripääkaupungin vaikutuksen osana kaupungin kaupunkipolitiikkaa laajemmin? Tarkoitus on vastata edellä mainittuihin kysymyksiin tutkimalla millaisia perusteluja ja painoarvoja haastateltavat antavat taiteelle missäkin haastattelun kahdeksassa teemassa. Lisäksi kerään puheista taiteen tehtäviä ja taiteen hyvinvointia kuvaavia diskursseja. Pohdin myös miten nämä esiin tulevat asiat jakautuvat kolmelle taiteelle antamalleni kategorialle: sosiaalinen, välineellinen ja essentiaalinen.

Puhe tuottaa puheenaiheet: mistä ne puhuvat. Diskurssintutkimuksessa puheenaiheiden löytymisen jälkeen alkaa sisällönmukainen teemoittelu ennen varsinaista diskurssianaalyysiä: mitä puhutaan. Teemoittelun jälkeen tutkitaan sitä, miten kieltä käytetään ilmaisemaan asioita ja miten asioita sekä ilmiöitä tuotetaan. Sen jälkeen tarkastellaan sitä, millä tavalla puhutaan. Tässä diskurssintutkimus eroaa fenomenografiasta. Sanat saavat merkityksiä suhteessa siihen, missä yhteydessä mitään sanotaan. (Peräkylä & Ruusu-vuori 2011, 534–537.) Diskurssintutkimuksen avulla pyritään analysoimaan kielenkäyttäjien, tilanteen, ajan ja paikan tarkastelua. Aina jonkin yksittäisen sanan merkitys ja toiminta eivät palaudu yksin kielelliseen rakenteeseen tai muotoon. Esimerkiksi sana sininen ei välttämättä aina merkitse väriä, vaan sillä voi olla myös muita viittaussuhteita, kuten kylmyys tai pojan väri. Myös aika ja tilanne saattavat muuttaa merkitystä.

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on tutkia ihmisten todellista kielenkäyttöä. Todellisen tilanteen ja yhteisön sidonnaisuutta ei voida toteuttaa sinänsä, koska haastattelu on aina jollakin tapaa keinotekoinen. Kielen rakenteen sijaan tutkimuskohteena on kielenkäyttö: pyritään kokoamaan haastatteluissa esiin tulevia diskursseja, ja kategorisoimaan niiden avulla taiteelle annettuja hyvinvoinnin funktioita.

3.2.2 Causal Layered Analysis

Oletan, että ihmiset antavat ammatillisen asemansa mukaisia vastauksia, eli eivät välttämättä sellaisia, mitä he yksityishenkilöinä ajattelevat. Oletan myös, että virka- tai luotamusasema ohjaa näkemyksiä. Nämä seikat vaikuttivat merkittävästi haastattelurungon muokkaamiseen sekä aineiston analysointiin. Vastauksissa saattavat myös roolit ja mielipiteet vaihdella, esimerkiksi kysymyksen asettelun myötä: jotkin asiat ovat henkilökohtaisempia kuin toiset. Ihmisen tietoisuus jäsentää kokemusta tiettyjen käsitteellisten rakenteiden kautta, joten analysoin haastatteluja myös vapaasti tulevaisuudentutkimuk-

sen Causal Layered Analysis -menetelmää (CLA) soveltaen. CLA-menetelmä on kriittisen yhteiskunta- ja tulevaisuudentutkimuksen menetelmä. Sen avulla voidaan paljastaa usein tiedostamattomalla tasolla olevat sitoutumiset johonkin maailmankuvaan, ideologiaan, arvojärjestelmään tai ajattelumalliin. Tutkijana minulla on taustaoletus siitä, että todellisuus muodostuu erilaisista havaitsemisen ja tietämisen tasoista, joita voidaan tutkia kriittisesti ja joihin voidaan vaikuttaa. CLA sopi hyvin keräämäni aineiston analysointiin. Menetelmä pyrkii erottelamaan haastatteluissa vertikaaliset ja horisontaaliset tasot. Kontekstina on tarkasteltavan kohteen yleiskuvaus. Toisin sanoen kaupunkiorganisaatio ja päätöksentekoon osallistuvat ihmiset. Horisontaalisena tasona on tarkasteluongelman tunnistaminen. CLA purkaa vertikaalisesti auki oletuksia, uskomuksia, itseäänselvyyksiä ja diskurssin tai tarkastelun syitä. Vertikaalinen taso on tässä tärkein. Siihen sisältyvät tarkastelukohteesta sisältävät neljä osa-aluetta: 1) litania, 2) sosiaaliset syyt, 3) diskurssi, maailmankuva ja arvot sekä 4) myytit ja metafora. Tässä tutkimuksen analyysivaiheessa CLA on hyvä apuväline tutkia, mitkä merkitykset ja asiasisällöt johduttavat mistäkin tavasta puhua: kuinka puheenaihe voi viedä puhujan eri tarkasteluasemiin. (Inayatullah 2007, 55–57; Inayatullah 1998, 269–275.)

CLA on tulevaisuustutkimusten menetelmä, joka pohjautuu kriittisen tulevaisuustutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Menetelmän kehittäjiä on Sohail Inayatullah ja Richard Slaughter 1990-luvun lopulla. CLA:n tausta-ajatus voidaan perustaa kulttuurintutkimuksessa ja sosiologiassa esitettyihin ajatuksiin siitä, että jokaisen kulttuurin konventioiden, päätöksenteon tapojen ja päivittäisten toimintamallien taustalla on syvä kulttuurinen koodisto, joka ei näy eikä ole välttämättä lainkaan tiedostettu. Yksittäisen ihmisen päivittäinen arki ja siinä tapahtuvat toiminnot ja päätöksenteko ovat sidoksissa niihin organisaatioihin ja instituutioihin, joihin hänen toimintansa on sidoksissa. Kaikkea tätä määrittää makrotaso, syvä ja laaja kulttuurinen taso, jolla luodaan toiminnan yleiset puitteet ja mahdollisuudet (Siivonen 2008, 67–72). Kun tähän liitetään ajallinen ulottuvuus, voidaan nähdä, kuinka historia ja kulttuuri määrittelevät ja määrittävät sitä, millä tavalla niin mikrotason kuin välitason toimijatkin ovat sidoksissa valinnoissaan ja toiminnassaan eri tavalla välittyviin uskomuksiin, varmana pitämiin totuuksiin, joita ei kuitenkaan tuoda valinnoissa esiin tai jotka jäävät tiedostamatta. Menetelmä kehitettiin erityisesti purkamaan auki tiedostamattomia tasoja ja vaikutteita. Tarkoituksena on, että tulevaisuuden mahdollisuudet ja vaihtoehdot avautuisivat siten laajempina ja monisyisempinä motivaatiotekijöinä kuin mihin ne kykenevät ilman CLA:n avaamien sisäistettyjen uskomusten sitomina. (Rubin 2013, 279; Inayatullah 2007, 50–51.)

”Menetelmää käytetään erityisesti vapauttamaan piilotettuja tai piiloutuneita syitä arjen päätöksenteon taustalla” (Rubin 2013, 280). Tämän vuoksi koin CLA:n hyödylliseksi apuvälineeksi menetelmän analysoimaan päättäjien puhetta. Kriittisen tulevaisuudentutkimuksen tarkoituksena on selvittää ja vertailla niitä ennakko-oletuksia, hypoteeseja ja tulevaisuutta koskevia paradigmoja, joita eri toimijoilla on tulevaisuutta koskevissa käsityksissään ja uskomuksissaan. Menetelmän avulla pyritään paljastamaan ne syvään juurtuneet asenteet, itsestään selvinä pidetyt toimintamallit, järjestelmät ja valtasuhteet, jotka vaikuttavat päivittäisessä päätöksenteossa ja valinnoissa. Tarkoituksena on selvittää sitä, mitä ajatellaan: samalla pohtien valtasuhteita, kieltä, kulttuuria ja maailmankatsomusta, sitä kenen tulevaisuutta oikeastaan ollaan rakentamassa. Kriittinen ajattelu ei mieti sitä, mitä suunnitellaan vaan analysoi myös suunnitelman tekijän motiiveja ja miettii, keitä varten, kenen etuja ajamaan tai kenen kustannuksella suunnitelma tehdään. Näin ollen päädytään lopulta siihen, kenen määrittämää ja hyväksymää todellisuutta eletään todeksi. (Rubin 2013, 280–281.)

Kriittisen tulevaisuudentutkimuksen kiistakysymyksiä ovat muun muassa julkisen tulevaisuutta koskevan päätöksenteon ja siihen liittyvän puheen, perustelujen, arvioiden, lähtökohtien, tavoitteenasettelujen ja strategiaprosessien kriittisestä analyysistä. Sen avulla pyritään selvittämään valtasuhteita ja tehtyjen valintojen taustavaikuttajia, kuten esimerkiksi ideologisia arvovalintoja ja eri toimijoiden tarpeisiin ja etuihin liittyviä intressejä. Päämääränä on avata päätöksenteon ja valintojen tunnistamattomat tai kätkeyt motiivit, nimetä niiden vaikutukset jo tehtyihin tai tehtäviin päätöksiin ja sitä kautta laajentaa mahdollisten tulevaisuuksien kirjoa. (Inayatullah 1998, 486; Rubin 2013, 284.) Toimintaympäristöanalyysin ja CLA:n avulla pyrin selvittämään päättäjien kertomusten takana piileviä merkityksiä ja motiiveja. Tämän jälkeen pystyn paremmin poimimaan paremmin ne diskurssit, jotka ovat henkilökohtaisia näkemyksiä ja mitkä perustuvat enemmän vallalla oleviin muihin diskursseihin.

3.3 Litterointi on aina tulkintaa

Litteroin hyvin tarkasti haastatteluaineistoni, josta kertyi materiaalia 102 sivua. Haastatteluaineisto nauhoitetaan yleensä ääni- tai videonauhalle, jonka jälkeen ne käsitellään helpoimmin tutkittavaan muotoon, kuten tekstiksi. Johanna Ruusuvuoren (2010) mukaan haastattelun litteroinnissa on kolme osa-aluetta: litteroinnin tarkkuus, tulkinnallisuus ja tekstien käyttö litteroinnissa. Analyyttinen läpinäkyvyys ja tulkintojen ankkurointi aineistoon ovat kurinalaisen laadullisen tutkimuksen validiteettia parantavat piirre

(Nikander 2010, 433). Nikanderin mukaan litterointi on tutkijan tekemien havaintojen ja valintojen tuote ja sellaisenaan aina epätäydellinen. Litteroinnin tarkkuus määritetään Ruusuvuoren mukaan tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan perusteella.

Litterointitarkkuuteni syntyi likimain keskusteluanalyttisellä litterointitavalla, mutta kiinnostus kohdistuu haastattelussa esiin tuleviin asiasisältöihin pikemminkin kuin milloin se sanotaan ja miten on sanottu suhteessa edeltävään puheeseen. Tutkimusongelman kannalta keskusteluanalyttinen litterointi ei ollut tässä tutkimuksessa tarpeen, mutta halusin tehdä sen aineistoni ainutkertaisuuden takia. Litteroin äänitteistä puheenvuorojen ja taukojen väliset pituudet sekä itsekorjaukset että katkokset puheenvuorojen sisällä. Kirjoitin tauot, mutta en mitannut niitä. Havainnoin puhujan vastaamisen nopeuden ja mittasin vastaamisen keston. Melko tarkalla litteroinnilla sain esiin puhumisen tapaa, sävyä ja nopeutta/tai varmuutta vastata. Haastatteluvuorovaikutus ja haastattelun osallistujien väliset suhteet eivät olleet kiinnostuksen kohteitani. Haastattelijan kysymyksen muotoilutavalla ei ole merkitystä saatuun vastaukseen, koska kysymykset on esitetty koehaastattelua lukuun ottamatta samalla tavalla. Tarkoitukseni ei ole tutkia keskusteluanalyysin tai vuorovaikutuksen kaltaisina keinoin. Koska äänitin haastattelut, en voinut kirjata katseen suuntia. Se ei olisi ollut tutkimukseni kannalta relevanttiakaan. Äänitettyyn aineistoon voi joka tapauksessa palata ja litteraatioita on mahdollista tarkentaa. Litterointi on aina tulkintaa, joten alkuperäisen äänitteen säilyttäminen on hyvin tärkeää. (Ruusuvuori 2010, 424–428.)

Huomasin, että litteroinnin ansiosta tutustuin hyvin aineistooni. Kun aineiston perustana on litteroinnin avulla tuotettu tekstiaineisto, kaikkea ei aina tavoiteta, sillä osa jää aina kuulematta tai havaitsematta. Kuuntelin haastattelut ainakin viisi kertaa läpi, ja yksittäisiä kohtia jopa yli kymmenen kertaa uudelleen. Myös väärinkäsityksen mahdollisuus on aina olemassa, joten litteroinnin tarkkuus on haastavaa. Litteroinnissa tutkija tekee jatkuvasti valintaa sen suhteen, mikä nähtävissä tai kuultavissa oleva informaatio on relevanttia meneillään olevan vuorovaikutuksen kannalta ja mikä ei. (Ruusuvuori 2010, 427.)

Tulkitsin aineistoa seuraavilla tavoilla. Ensiksi oma hahmotuskykyni rajasi pois osan informaatiosta. Toiseksi tein tulkintoja siitä, mitä puhuja tarkoitti sanomallaan. Käytin myös CLA:ta analysoinnissa apunani, jotta sain hieman tutkittua, miten haastateltava oli perustellut kantaansa: tutkin aineistoa myös muun muassa kulttuuripääkaupunkivuoteen

liittyvien strategioiden ja keskustelujen pohjalta. Kolmanneksi tein päätelmiä esimerkiksi siitä, onko sanottu haastattelijan tiedon tarpeeseen vastaavaa vai onko haastattelussa haastattelutoimintaan liittymätöntä jutustelua ja niin edelleen. (Ruusuvuori 2010, 428.)

4. Tutkimustulokset

Diskurssintutkimuksessa keskityn siihen, minkälaista hyvinvointipuhetta haastateltavat tuottavat taiteesta. Kerään alkuun tuloksia taiteen tehtävistä. Tämän jälkeen tuon esiin haastatteluista esiin nousevia esimerkkejä taiteen sosiaalisesta, välineellisestä ja essentiaalisesta näkökulmasta sekä kerään yhteen niistä syntyviä diskursseja. Lopuksi poimin näistä syntyvät taidetta koskevat hyvinvointidiskurssit luvun 4.5 loppuun.

4.1 Taiteen tehtävät

Pyysin haastateltavia pohtimaan aluksi taiteen tärkeimpiä tehtäviä. Taide koetaan ensisijaisesti elämyksenä, nautinnon ja aistien virkistäjäksi: ”taide on kulttuurin ikään kuin tämmönen pelkistetyin ja valistunein osa”. Myös taiteen yhteiskunnallinen merkitys nostetaan esiin:

”Taide on niinku ihan olennainen osa yhteiskunnassa et ilman taidetta niinku olis niinku tosi vaikee kuvitella inhimillistä yhteiskuntaa ilman taidetta. Sen merkitys on niinku sellainen hyvin olennainen, sellanen essentiaalinen. Et se niinku jotenkin kaikki mitä niinku kaikki meidän teot ja puheet ja sanat ja kaikki voidaan taiteen kautta jotenkin tuottaa.” (Luottamushenkilö A)

Seuraavia ilmaisuja otetaan myös esiin: kantaaottavuus, vaikuttavuus, ajatusten ja tunteiden herättäminen sekä niiden vahvistaminen, arvot sekä inspiroiminen. Taiteelle annetaan merkityksiä, joita vain sivistysvaltiossa voidaan toteuttaa; taiteen vastaanottaminen edellyttää jonkinlaista kultivoituneisuutta ja kouluttautuneisuuttakin. Taide on lisäarvo ja kanava muun muassa hyvinvointiin. Se on kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma sekä monien asioiden yhdistäjä esimerkiksi juuri kokemusten kautta.

”Mä itse pidän erittäin olennaisena taiteen tehtävänä sitä sellaista kantaaottavuutta ja yhteiskunnallista vaikuttamista.” ”Kantaaottavuus, ajatusten herättäminen ja siten kauneusarvot.” (Luottamushenkilö A)

”Se riippuu tietysti just mikä se päämäärä on siinä, ja mitä teoksilla halutaan, niin silloin varmasti voi vaikuttaa ja pitääkin vaikuttaa. Taide on yleensä jonkinlainen kannanotto. Niin sitä kautta vaikuttaa, myös sillä, että tekee jotain ja myös sillä että miten se tietysti yleisö ottaa sen vastaan.” (Johtaja A)

”Herättää ajatuksia ja tunteita.” (Johtaja A)

”Tuottaa ihmisille elämyksiä ja toisaalta saattaa ihmisiä ajattelemaan erilaisia asioita, auttaa ihmisiä käsittelemään erilaisia asioita, tarjota ihmisille vapaa-aikaan erilaisia virikkeitä.” (Virkamies A)

”Taiteen tärkeimmät tehtävät on ensinnäkin kehittää ihmisten kulttuuria ja viedä kulttuuria eteenpäin. Sitten sillä on tehtävänä myös, että se sanoo ja ottaa kantaa, kantaa sillä tota merkityksiä ja antaa suuntaa, löytää tiettyjä asioita enemmän kuin muu yhteiskunta. Eli tavallaan niinku näyttää suuntaa omalta osaltaan ja jalostaa yhteiskunnan erilaisia virtauksia. Ja ööh kyl sillä on sit tietysti hirveen tärkeä osa antaa mielihyvää ja tuota tuota niinku ihmisille hyvää ympäristöä. Enemmän elinympäristöä.” (Virkamies B)

”En osaa vastata. En mä näe taiteella tehtäviä varsinaisesti.” (Johtaja B)

”Se on avata ihmisen mieli ja tuota uudelle ja ja nimenomaan jokaisen kokijan ja toimijan luovuuden ja tuota mielen avoimuuden niin kuin edistäminen.” [...] ”Siis en tiedä voisinko elää ollenkaan, olla olemassa ilman taidetta. En pysty sanomaan mitään erityistä, koska harrastan äää katsojana, kokijana ja kuuntelijana ja niin edelleen niin hyvin paljon taidetta ja olen aina tehnyt sitä ihan pienestä pitäen.” (Johtaja C)

”No taiteen tärkein tehtävä on mun mielestä antaa vaikutteet ja vaikutelmia ulkopuolisille ja toinen tehtävä antaa nautintoa tekijälleen itselleen.” (Luottamushenkilö B)

”Mutt varmaan tunnistettavimpia esimerkkejä on sellainen suora kantaa ottava taide, että sanotaan suoraan jostain poliittisesta kysymyksestä, niinku nyt vaikka niinku vaikka nyt köyhyydestä tai ympäristöongelmista tai jostain niinku jotkut Harro Koskisen sikajutut, niin niin mitkä on niinku niin suoraan osoittelevasti kantaa ottavia et et tota niinku et ei tarvitse niinku kauheasti tulkita et et niinku näkee et taitelija on ottanut kantaa. {...} mun mielestä mikä tahansa asia oli se kyse sitten taide tai joku muu teko, niin se on aina kantaa ottavaa johonkin suuntaan et mä niinku usko mihinkään objektiivisiin tai absoluuttisiin eikä taiteella nyt ole sellaista pyrkimystäkään mut mun mielestä se väkisinkin ottaa melkeinpä johonkin kantaa.” (Luottamushenkilö A)

Taide on haastattelujen mukaan vahva ilmaisukeino, jonka kautta näyttää asioita eri valossa. Se on Allardtin teorian mukainen itseilmaisun väline. Taiteella on haastateltavien mukaan myös itseisarvo. Taide on jotakin korkea-arvoisempaa, ja se mahdollistaa jonkin arkielämästä poikkeavan kokemuksen. Tällä tavalla sillä on ihmisen elämässä merkittävä rooli. Tosin yksi haastateltava kokee taiteella olevan merkitystä juuri arjessa, lisäarvona:

”Sitä nähdään arjessa siis luottokorteissa ja kaikennäköistä, missä on tuotu selvästi taidetta, siis käyttöesineitä niin niin niihin on käytetty varmaan sellaisia rajapintoja, jos luottokortin pinnassa on joku kuva, niin sehän ei ole mainostoimiston välttämättä niinku sitä, että siinä mielessä se on varmaan tuo sellaista arkeen tiettyä estetiikkaa.” (Johtaja B)

Taide vaatii yhden haastateltavan mielestä vastaanottajalta ymmärrystä. Se nähdään älyllisenä prosessointina: ”älyllisyys tuo eron viihteeseen; taide näyttää suuntaa omalta osaltaan ja jalostaa yhteiskunnan erilaisia virtauksia” (Virkamies B). Tämä näkemys viittaa siihen käsitykseen, että taiteen vastaanottaminen vaatii tietoa ja/tai älyllistä ymmärrystä. Toisin sanoen taide ja viihde erotetaan toisistaan, ja taide nähdään vihteestä erillisenä, älyllisesti ponnistelua vaativana asiana. Tällöin se ei tuota vaan Allardtin mukaista taiteen funktiota, vaan vaatii oppineisuutta ja tietoa, joka on Maslowin tarvehierarkiassa korkeamman ”asteen” tyydyttyneisyyttä hipovaa toimintaa (kuvio 2).

Yksi haastateltavista välttää taiteen määrittelyä ja toteaa, että taiteen merkitys on hyvin subjektiivinen: ”taide on abstrakti asia, ja sillä ei ole varsinaisesti tehtäviä” (Johtaja B). Taide on olemassa näin ollen vain itsessään. Sen ei tarvitse täyttää mitään funktiota. Tämä näkemys lähenee Deweyn kokemuksellisuutta, jossa taiteen määrittely ei ole tarpeellista: vaikka taideteoksella ei ole teoksen ulkopuolelle paikantuvaa merkitystä, sillä on ainutkertainen liittymäkohta muihin kokemuksen muotoihin kuten esteettiseen.

Taiteella on kulttuuripääkaupunkivuonna myös tärkeä käytännöllisen funktion rooli ja vaihtoarvo. Eräs haastateltava tuo esiin taiteen roolin hyvinvoinnin edistämässä ja myös taloudellisen merkityksen siinä, että taiteen avulla syntyy luovuutta ja luovan talouden työpaikkoja.

”Hirveän tärkeä asia näistä taiteen käyttötarkoituksista on hyvinvoinnin edistäminen ja talouden nousu [...] Taiteelle tulee yhteiskunnassa entistä merkittävämpi talouspoliittinen rooli” (Luottamushenkilö A).

Opetusministeriön selonteon mukaan taiteessa ja kulttuurissa työstetään yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä, tehdään näkyväksi ympäristön ilmiöitä sekä keskustellaan arvoista. Tämä on hyvin lähellä Deweyn ja Bourdieun käsitystä; taide ja kulttuuri vaikuttavat yhteisöjen ja yhteiskunnan kehitykseen ja niihin liittyy henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia voimavaroja. (OPM 2010, 9.) Opetusministeriön selonteon mukaan taide ja kulttuuri ovat inhimillisen olemassaolon itseisarvoisia ja välttämättömiä perusasioita, joiden uutta luova vaikutus heijastuu elämän kaikille alueille. Ne vaikuttavat suoraan ja sovelluksina yhteiskunnalliseen hyvinvointiin ja taloudelliseen toimintaan. (OPM 2010, 6.) Opetusministeriön selonteossa tiivistyvät näin ollen kaikki taiteelle antamani funktiot: sosiaalinen, välineellinen ja essentiaalinen. Eräs haastateltavista vastaakin lähes suoraan edelliseen:

”Taiteen yhteiskunnallinen merkitys on erittäin suuri, ja suurempi mitä yleensä ymmärretään. Se on vaikkapa tuota asia, joka vaikuttaa hyvin voimakkaasti siihen millä tavalla koetaan eee oma maa ja maailma. Ja voisi sanoa esimerkkinä vaikkapa että että ilman niin sanottua kultakauden taide siis sekä musiikki että kuvataide 1800-1900-luvun taitteessa, 1900-luvun alussa, niin tuota Suomen itsenäisyys ei olisi itsestään selvä.” (Johtaja C)

Taulukko 1 Taiteen tehtäviä kuvaavia diskursseja

on itseisarvo itsessään	Essentiaalinen Dickie
on hyvin olennainen osa kaikkea, myös kulttuurin pelkistetyin osa	Essentiaalinen Allardt
yhdistää: taiteen ääreen kokoonnutaan yhdessä ja yksin	Sosiaalinen Dewey, Allardt
antaa vaikutteita, vaikuttaa ja ottaa kantaa	Välineellinen, Bourdieu
lisää mielen avoimuutta, vahvistaa ja eheyttää	Välineellinen Allardt
tuottaa mielihyvää ja kauneutta ympäristöön	Välineellinen Dewey
mahdollistaa arkipäivästä poikkeavan kokemuksen	Sosiaalinen Dewey
kehittää kulttuuria	Välineellinen Bourdieu
näyttää suuntaa	Välineellinen Bourdieu
herättää tunteita ja vahvistaa niitä	Essentiaalinen Dewey, Dickie, Allardt
inspiroi	Välineellinen, Bourdieu
antaa nautintoa tekijälleen	Essentiaalinen, välineellinen Allardt
se on väline moneen asiaan	Bourdieu Välineellinen
ilman taidetta ei olisi yhteiskuntaa, ei edes Suomen itsenäisyys olisi varmaa	Essentiaalinen, välineellinen Dickie, Bourdieu, Dewey
taiteella ei ole varsinaisesti tehtäviä	Essentiaalinen Dickie

Taiteella on haastattelujen mukaan vahva merkitys ihmisen elämässä ja arjessa. Tehtäväkenttä kattaa kaikki taiteelle antamani funktiot: sosiaalinen, välineellinen ja essentiaalinen (taulukko 1). Taiteen hyvinvointivaikutuksia tulee esiin niin suoraan kuin välillisestikin. Taiteen vitaalinen puoli vastaa hyvin paljon Deweyn ja Allardt'n näkemyksiä taiteen tehtävistä; taide on olennainen ja elinvoimainen osa kaikkea inhimillistä toimintaa. Jotkut päättäjät kokevat taiteen tehtävän jonain korkeampana, mutta samaan aikaan myös arkielämässä vaikuttavana, yksinkertaisempaan asiana. Useimmat päättäjät antavat taiteelle korkean aseman, jolloin se sijoittuu Maslowin tarvehierarkiassa ei-välttämättömään osioon (kuviot 2). Taide antaa lisäarvoa, mutta se ei ole välttämätöntä

ihmisen elämässä selviytymisen kannalta. Useimmat taiteen tehtävistä ovat Allardtin arvoluokitteluun sopivia: elintaso, yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot. Taiteella on itseisarvo: se on arvo sinänsä. Päättäjät kyseenalaistavat melko vähän taiteen tarpeellisuutta: taiteella on tietty asema ja merkitys yhteiskunnassa ja ihmisen elämässä. Taiteen määrittelykysymystä ei tuoda juurikaan esille: esimerkiksi Bourdieun näkemystä siitä, että taideteoksen on tultava sosiaalisesti tiedetyksi ja tunnistetuksi taiteena ollakseen taideteos, ei tule esille siten kuin olisin voinut olettaa (Bourdieu 1993, 37; Bourdieu 1996). Se, mitä kulttuuripääkaupunkivuonna oli esillä taiteena, ei juuri arvostella. Yksi haastateltava tosin arvosteli jotain yksittäistä taide-esitystä sen esityspaikasta, tuomiokirkosta.

Taiteella on yhteiskunnalliset ja yhteisölliset tehtävänsä. Taide inspiroi, kehittää, synnyttää uutta, näyttää suuntaa ja ottaa kantaa. Mikrotasolla taide antaa nautintoa, herättää tunteita ja saattaa vahvistaa niitä. Taide on olennainen osa yhteiskuntaa; se on kulttuurin pelkistetyin osa. Sen ääreen kokoonnutaan monista eri syistä. Se on bourdieulaisittain moninainen pääoma. Makrotasolla taiteen tehtäväkenttä lavenee ja samalla moninaistuu kohti isompia päämääriä, joista enemmän taiteen hyvinvointivaikutuksia koskevassa luvussa 4.5.

1900-luvun taidefilosofisessa ajattelussa tapahtui paljon sellaista, että taiteen teoriat ja tapa suhtautua taiteeseen saivat uusia muotoja. Tätä voisi verrata 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun aikaan. "Taide ei enää matkinut luontoa, vaan se luo toisen maailman, välimaailman", kuten taidemaalari, Paul Klee totesi. Käsitys yleisön roolista muuttui. Myös käsitys siitä, että taiteilijan toimintaa ohjaa kulttuuri ja sivistys, muuttui. Taitelijasta tuli hallitsemattomien ja ennalta-arvaamattoman tuottaja. Yleisö ei enää kohdannut ennakoitavia teoksia, vaan edessä saattaa olla jotain järkyttävää, ihmeellistä ja yllätyksellistä. Kokemuksellisuus taiteessa alkoi vallata tilaa. Samalla aiemmin teoriaosuudessa Deweystä luvussa 2.2 mainitsemastani ylevästä tuli entistä laajemmin käsitettävä. (Lyotard 1989, 159–165.) Postmodernien ajattelijoiden käsitys taiteesta muuttui. Fredrik Jameson puhuu esteettisestä populismista ja pinnallisuudesta sekä simulacrumiin eli uuden kuvan kulttuuriin siirtymisestä. Jamesonin mukaan uudenlainen teknologia tuo myös uuden ylevän, futuristisen. (Jameson 1989, 233–234.) Jameson ja Lyotard puhuvat avantgarden ja postmodernin yhteydessä ylevästä. Ylevän tunteessa voi olla siten, että viittaamissuhdetta johonkin näytettävään tai esitettävään ei ole olemassa. Tiedostavan älyn hämmentyneisyys, aseettomuus ja sen myöntäminen ovat ikään kuin nykypäi-

vän ylevää. Futurismin aikakautta voisi jollain tasolla verrata nykyiseen tietotekniikan innovaatioiden kauteen. Tosin muutos on toisen tyyppinen kuin 1900-luvun alussa: nykyiset tekniset innovaatiot tuovat markkinoille uutta tekniikka ja levitettävyyttä niin nopeasti, että on vaikea pysyä mukana. Tämä voi aiheuttaa hämmennystä, ihastusta, pelkoa ja uhan tunnetta. Taiteessa tämä tarkoittaa taiteentekijöiden koulutustarvetta, investointeja ja markkinoilla mukana pysymistä, taiteenkokijalle uudenlaisia (aisti)elämyksiä.

Haastatteluista käy ilmi ylevän kaltaista kokemusta, esimerkiksi että taide ”mahdollistaa arkipäivästä poikkeavan kokemuksen”. Taidetta ei välttämättä tarvitse ymmärtää, mutta se herättää tunteita, ajatuksia ja kokemuksia. Ylevä on siinä arkimerkityksessä, mikä sanalla on. Ylevä ja ylevöityminen koetaan taideteosta katsoessa, ja silloin se vastaa tunnetta paremmasta.

4.2 Taiteen sosiaalisesta funktiosta

Haastattelujen mukaan taide luo yhteisöllisyysuhteita, sosiaalistaa ja kasvattaa. Taiteen kautta ympäristö tulee viihtyisämmäksi ja taide luo yleistä viihtyvyyttä. Taide pyritään kulttuuripääkaupunkivuoden aikana tuomaan lähemmäs uusia käyttäjiä. Se yhdistää erilaisia ihmisiä: kulttuuripääkaupunkivuonna on jokin yhteinen tekijä, miksi ihmiset kerääntyvät yhteen. OPM:n selonteossa taiteen ja kulttuurin tulevaisuuden eettisissä arvoissa on asetettu luova vapaus, yhteisöllinen vastuu ja vaikuttavuus sekä hyöty (OPM 2010). Vastuusta ei päättäjien haastatteluissa paljon puhuta, mutta vaikuttavuudesta ja hyödystä jollain tasolla.

”Taide kasvattaa taide kasvattaa tota noin niin tavallaan niitten sisältöjensä kautta, eli lähinnä on kiinni siitä, miten ne avautuu tai miten ne avataan kohdeyleisölle.” (Virkamies A)

”Kyll mun mielest se on ehdottomasti myös yks taiteen perustehtävistä sellainen yhteisöllisyys. Se, että ihmiset kokoontuu erilaisten taide-elämysten äärelle, kirjastoihin ja ihan yksinäänkin voi kokoontua yhteen mut sit jakamaan vaik jotain teatteriesitystä tai konserttiä tai taidenäyttelyä, siis se tavallaan niinku luo sen tunteen ihmisel, ett me ollaan täs yhdes samas maailmas ja nähdään koetaan näit samoja asioita. Asioiden kokeminen.” (Luottamushenkilö A)

”No nimenomaan tällaiset tota noin yhteisölliset kokemukset, joku hieno konsertti tai teatteriesitys ja taidenäyttelykin voi yhdistää ihan ventovieraita ihmisiä tavaltaan sen kokemuksen äärellä oleminen.” (Virkamies A)

”Se on aivan olennainen osa niinku lasten ja nuorten kasvatusta. Ja kasvattaa tietysti aikuisiakin. Mutta kasvattaa nimenomaan sillä, että niin kuin sanoin alussa

että, se on omiaan lisäämään ihmisen mielen avautumista ja luovuutta. Ja se luovuus, joka sillä tavalla mikä syntyy vaikuttaa, paitsi sosiaalista ihmisen ympäristöön, epäsuoranaisilla vaikutuksilla ja sen lisäksi se myöskin antaa mahdollisuuden, siis lisää mahdollisuutta toimia luovasti muilla aloilla, vaikkapa matematiikassa, kielissä tai missä vaan.” (Johtaja C)

”Eeh se on varmaan yksi asia. Ja tiettyyn segmenttiin, jolla sitä on, joillekin se on viihdettä, jotkut on on se varmaan sellaisii, jotka sisällöllisesti kasvaa yhä se varmaan tieteen, taiteen merkitys on on semmonen osittain sosiaalinenkin. Et sen ympärillä on niin ku tapahtumia. Ja se ihan yhteenkuuluvuutta ja tämmöstä, mutta sekkin on aika subjektiivinen ja vaikeesti määriteltävä, et mitä kaikkea merkityksiä sillä loppujen lopuksi on.” (Johtaja B)

”Aika monella se on just se taiteen ymmärtäminen se on hirveen monelle hirveen ikään kuin tärkeä. Toisaalt se on sosiaalinen, ett sä et myöskään voi sanoa, että sä et pidä tästä. Sitä kuuluu ymmärtää. Eli se on. Mutta se on varmaan yks sosiaalinen – Se varmaan on ett sellainen sosiaalinen ryhmä on. Joilla ei siis ole ehkä siinä tulee se koulutus. Se taidepuhe.” (Johtaja B)

”Jos se esimerkiksi pystyy ennakkoluuloja vähentämään. Siinähan tavallaan saadaan kahta ihmistä lähelle toisiaan. Siinä voi saada joku Päivi Räsänen ja tää ää mikä se nyt on tää espoolainen musta homo kansanedustaja, Espoon poika Jani Toivola. Timo Soini.” (Virkamies B)

Taulukko 2 Taiteen sosiaalisen funktion diskursseja

avaa väylän kokea asioita	Bourdieu, Dewey, Allardt
luo yhteisyysuhteita	Dewey, Allardt
olennainen osa lasten ja nuorten kasvatus- ta	Dewey, Bourdieu
lisää luovuutta	Dewey, Bourdieu, Dickie, Allardt
lisää yhteenkuuluvuutta	Dewey, Allardt
sosiaalista	Dewey
lähentää ihmisiä	Dewey
kasvattaa	Allardt, Bourdieu
luo viihtyisyyttä	Dickie, Bourdieu
yhdistää erilaisia ihmisiä	Dewey, Allardt
luo yhteisöllisyyttä	Dewey
lisää mielen avautumista ja luovuutta	Dewey, Allardt
voi vähentää ennakkoluuloja	Bourdieu, Dewey
kertoo historiasta ja eri aikojen tavoista ilmaista itseään	Bourdieu, Allardt
erottaa erilaiset sosiaaliset ryhmät toisistaan	Bourdieu
antaa mahdollisuuden toimia luovasti yhdessä	Allardt, Dewey

Taiteen avulla erilaiset ihmiset löytävät itsensä yhteisen asian ääreltä: taiteen perustehdäväksi nähdään yhteisöllisyys, jossa taide yhdistää erilaisia ihmisiä. Taideinstituutioiden asema on kuitenkin muuttunut niin, että taiteen luokse ei välttämättä tarvitse mennä.

On olemassa esimerkiksi virtuaaligallerioita ja taidetta on esillä verkossa. Uusien välineiden myötä taiteen saavutettavuus on entistä nopeampaa ja vaivatonta. Taidetta on niin arkiympäristössä, juhlallisemmissa tilaisuuksissa kuin perinteisessä muodossaan esimerkiksi teattereissa. Dewey kyseenalaistaa taiteen irrottamisen normaaleista elämäntapahtumista. Monen haastateltavan puheessa taide on sekä arkikokemusta että myös arjesta irrottavaa. Taiteen kautta saadaan ihminen myös osallistumaan. Yllättävän vähän haastateltavat puhuivat peliteollisuudesta ja internetin tuomasta yhteisöllisyydestä. Yhteisöllisyys etenkin verkkoympäristön kautta on lisääntynyt yli kansallisten rajojen. Taide on vahvasti kokemuksellinen, kommunikaation väline, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma. Se on myös itsensä toteuttamisen ja elintasoja kuvaava tekijä. Taiteen sosiaalinen tehtävä ilmenee niin Bourdieun, Deweyn että Allardtin teorioiden kautta.

4.3 Taiteen välineellisestä funktiosta

Haastattelujen mukaan taide koetaan kantaa ottavana. Taide on väline esimerkiksi ympäristönäkökohtien puolesta. Taidekokemus koetaan vahvempana vaikutukseltaan kuin esimerkiksi samasta asiasta esitetty tieteellinen tilasto. Taiteen välityksellä asiat voidaan kokea eri näkökulmista kuin tilastollisesti: saada esimerkiksi perspektiiviä asioihin kontekstuaalisuudestaan irrotettuna. Taiteen välityksellä jotkut asiat tuntuvat vaikuttavammilta. Tämä ajatus perustuu deweyläiseen näkemykseen, jonka mukaan tiede toteaa merkityksiä, taide taas ilmaisee niitä. Erään haastateltavan mukaan taiteen yhteiskunnallinen tehtävä on merkittävä, poliittisesti jopa elintärkeä. Toisaalta yksi haastateltavista vähättelee taiteen asemaa yhteiskunnallisesti tärkeänä vaikuttajana (taulukko 3). Taiteen voi nähdä myös lähentävän eri kansallisuuksia: monikulttuurisuus (taulukko 2). Bourdieun näkemyksen mukaan kulttuurisella pääomalla on kolme olomuotoa: ruumiillistunut (suhtautumistapojen järjestelmä), objektivoitunut (esimerkiksi luovan työn tulokset, kuten taideteokset) ja institutionalisoitunut, kuten oppiarvot (Liljander 2012, 143; Bourdieu 1996). Alla olevien sitaattien voi nähdä mukailevan Bourdieun näkemyksiä. Taiteesta saadaan hyötyä niin henkisesti, taloudellisesti kuin muullakin aineellisella tavalla.

”Yleensä sen vaikutus ei ole suoranainen, vaan se tapahtuu välittävien tekijöiden kautta [...] Tällä hetkellä esimerkiksi meidän Turku 2011-ohjelmassa hyvin monet taiteilijat pyrkivät vaikuttamaan siihen millä tavalla äää ihmiset toimivat Itämeren suojelemiseksi. Se on asia, jota ei sanota suoraan ulos, mutta se on siinä niin kuin toivottavana tuloksena, taiteilijoiden omasta mielestä. Ja toinen asia, jolla pyritään vaikuttamaan muun muassa tässä meidän ohjelman kautta monet taiteilijat ylipäänsä on on tuota hmm ssssee sss vaikuttaminen siihen, että maahanmuuttajataustainen väestö, maahanmuuttajat kohdellaan ihmisinä tässä maassa.” (Johdaja C)

”Siis sehän kertoo omasta ajastaan aina, taide ja tota lähetään nyt vaikka tai hyvä esimerkki on se miten muotokuvamaalaus on kehittynyt, et se on ne on aina kertonut siitä ajasta, myös se muotokuva ja tota ja kertonut siitä et miten ihmistä on kuvattu ja niin edespäin. Varmaan mulla olis mielenkiintoista vaik mä en ole koskaan lukenut ja todennäköisesti tutkittu paljon, mutta miten siinä vaiheessa kun valokuvaus keksittiin, niin miten muotokuva muuttui et se on varmaan kertomaan jotain toisenlaista asiaa kuin aikaisemmin.” (Virkamies B)

”Yhteiskunnallisesti se eeh on ikään kuin arvostusta ja vaikutuksen tekemistä ja se vaikuttaa sanotaan niinku taidekäsitykset vaikuttavat yhteiskunta, yhdyskuntasuunnitteluun ja näin toispäin. Että puiston pitää olla kaunis, täntyyppistä ja kaupunki voi olla rationaalisesti tehokas olematta kaunis. Ja nää arvot on niin ku se mistä on kysymys.” (Luottamushenkilö B)

”Taide ei ole enää niin itsestään selvä muoto, koska yhteiskunta toimii miten se toimii tänä päivänä, on on niin kova rytmi ja on niin paljon vaihtoehtoja. Koska ihmiset ha ovat aina hakeneet sitä taidetta siihen, että pääsee hetken pois arjesta – on se sit joku näyttely, konsertti tai haluaa nauraa kaks tuntia, haluaa unohtaa oman oman niinku elämänsä, ja tuota se se on niin haasteellista tänä päivänä kun on niin paljon muita muita tuota vaikutteita. Teatteri varsinkaan ei ole mikään itsestään selvä asia.” (Johtaja A)

”Ja tosiaan jos ajattelee esimerkiksi kirjallisuutta niin esimerkiksi usein joku kaukokirjallisuuskin niin saattaa vaikuttaa paljon syvemmin kuin tietokirjallisuus et et joku niinku pysäyttävä kuvaus vaikka jonkun elokuvan heikosti toimeentulevan ihmisen tai syrjäytyneen ihmisen tai syrjäytyneen ihmisen tai jotenkin kehitysmaiden olosuhteiden ihmisten elämästä saattaa tai todennäköisesti koskettaa ihmisiä paljon voimakkaammin kuin se et sen lukee faktana sen tilastoista.” (Luottamushenkilö A)

”No si sillä voidaan vaikuttaa totanoi niin niin ihmisten näkemyksiin esimerkiksi siis ympäristönsuojelusta ilmastoasioista ja tän tyyppisistä sillä voidaan vaikuttaa johonkin niinku perheväkivaltaan saadaan ymmärtämään tämmöstä erilaista perheväkivaltaa ja niinku siis erilaisii tämmöst suvaitsevaisuutta eri suhteis ja täntyyppisii asioita.” (Virkamies A)

”Taiteella on vaikutettu antiikin ajoista lähtien, ja sitten on ollut aikoja, se ei ole semmosessa asemassa niin et sanotaanko esimerkiksi kun mennään nyt vaikka Amerikan valtaamisen, niin et siinä vaiheessa kunnes ee kunnes eurooppalainen taide ikään kuin siirrettiin Amerikkaan. Niin siellä oli tämmönen suunnaton vuosisatojen ehkä vuosituhansien niinku tämmönen henkinen taantuma. [...] Se on nyt esimerkki siitä, että aina ei olla arvostettu taidetta tai menty eteenpäin loogisesti ja näin poispäin.” (Luottamushenkilö B)

”En mä näe nyky-yhteiskunnassa sil oo oikeastaan olennaista roolia.” (Johtaja B)

”Mun mielestä taiteel voi vaikuttaa, mutta taiteel pitää vaikuttaa riippumattomasti. Et just ku mä sanoin, ett niin niin sen pitää olla niin ett sen taiteilijan pitää saada ottaa itsenäisesti vapaasti kantaa asioihin, herättää keskusteluja, saada asioita nostettua esille, ja tota ravistella yhteiskuntaa, koska taiteilijat myöskin usein (äh

huokaus) nähdä etukäteen ja nähdä eri lailla asioita. Se on tärkeää. Et kyllä sill on merkitystä ja sillä on tehtävä nimenomaan sill puolella.” (Virkamies B)

”Taiteen avulla voidaan kertoa tai voidaan saada ihmisiä ajattelemaan ympäristöstä hyvinkin paljon. Se on merkittävä mahdollisuus.” (Luottamushenkilö B)

”Sehän voi vaikuttaa ihan mahdottoman paljon, siis sillä voi kertoa tarinaa tai opettaa ihmistä ajattelemaan, tota esimerkiksi (huokaus) dokumentti on ehkä siinä et onko se taidetta vai onko se jotain muuta. [...] Kun yksi sukupolvi on kaikki nähnyt Walt Disneyn Bambi-leffan, ne ajattelee luonnosta vähän siihen suuntaan ja se on vaikuttanut myöskin niinku maailmaan aika paljon.” (Virkamies B)

Taulukko 3 Taiteen välineellisen funktion diskursseja

uskaltaa näyttää asiat toisin ja vaikuttavasti, kantaaottavasti	Dickie, Dewey, Bourdieu
ei enää ole poliittisesti merkittävä tai voimakas ilmaisuväline	Bourdieu, Dickie
taloudellisesti vaikuttava	Bourdieu
vaikuttaa taidekäsitysten kautta yhteiskunnassa monella tavalla: yhdyskuntasuunnittelusta yksittäisempään vaikutuksen tekemiseen	Bourdieu, Dewey, Dickie
vetoaa paremmin tunteisiin kuin fakta: kaunokirjallisuus vaikuttaa enemmän kuin tietokirjallisuus	Dewey, Bourdieu
herättää keskusteluja, saada asioita nostettua esille ja ravistella yhteiskuntaa	Dewey
taiteilijan pitää saada ottaa itsenäisesti vapaasti kantaa asioihin	Bourdieu, Dickie
taiteen avulla voidaan kertoa asioista toisin ja saada ihmisiä ajattelemaan ympäristöstään	Dewey, Bourdieu, Dickie
taiteen avulla voidaan päästä hetkeksi arjesta pois	Dewey, Allardt, Bourdieu
ei roolia nyky-yhteiskunnassa	Dickie

Taide on sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma. Sen avulla on mahdollista vaikuttaa niin mikro- kuin makrotasolla. Taide vetoaa tunteisiin, tuottaa elämyksiä ja kokemuksia. Deweyn näkemyksen mukaan kokemus ja vuorovaikutus ihmisiin on taiteessa yksi olennaisin asia. Päättäjien puheessa taide saa deweyläisiä piirteitä. Bourdieun mukaan on kaksi pääomaa: taloudellinen ja symbolinen. Symbolinen jakaantuu vielä kulttuuriin ja sosiaaliseen pääomaan. Sosiaalinen pääoma viittaa esimerkiksi yksilön kykyyn toimia tietyissä sosiaalisissa yhteisöissä ja verkostoissa. Taiteen voi päättäjien puheessa nähdä jonkinlaisena sosiaalisen pääoman stimulaationa. Ainakin taide koetaan kulttuurisena pääomana. Osin myös koulutuksellinen pääoma näyttää nousevan diskursseissa.

Yhden päättäjän mielestä taide erottuu viihteestä muun muassa älyllisen prosessin kautta; taide vaatii enemmän älyllistä ponnistamista kuin viihde. Joitain päättäjiä pohditutti taiteilijoiden koulutus, sosiaalinen ja taloudellinen asema. Kulttuuripääkaupunkivuonna taide ja kulttuuri tulevat esiin päättäjien puheissa taloudellisena ja kulttuurisena pääomana, jonka asemasta käydään vähän tavallista arvolatautuneempaa ja taidemyönteisempää keskustelua. Joidenkin päättäjien puheista huokuu erimielisyys siitä, millaiseen taiteeseen Turku on satsannut. Taloudellisesta näkökulmasta debattia käydään hyvinkin paljon.

4.4 Taiteen essentiaalisesta funktiosta

Taiteen estetiikkaa ei aina ymmärretä suoraan, vaan se saatetaan huomata vasta kokemuksen jälkeen, kun siitä erikseen puhutaan. Taiteelle annettu itseisarvo tulee haastatteluvien puheessa luontevasti esiin.

”Se on luovaa toimintaa, joka ooööh... öö vaikuttaa niin ihmisen ee tunteisiin kuin älyyn niin se on hyvin hyvin tuota moninainen ja se kuuluu ihmisluonteeseen aivan olennaisesti. Taidetta on aina tehty tavalla tai toisella ja tullaan aina tekemään.” (Johtaja C)

”Pitkälti esteettisesti, en mä nää sen hae kauhean paljon merkityksiä taiteesta. Se on mun vaan miellyttävä, ja jos puhutaan kuvataiteesta kyl mä nään ne niin kuin ne tietyllä tavalla koriste-esineinä.” (Johtaja B)

”Kaiken taiteen pitää tai kaikki taide ei pidä edellyttää että se tuota tuottaa, koska muuten paljon jää sanomatta.” (Virkamies B)

”No mä en kyl lähtisi arviomaan sitä et, mikä taide on arvokasta, et meidän arviointikriteeri on se, että onko se laadukkaasti tuotettua siltä se, että kenelle se on arvokasta, se jää tavallaan sen niinku taiteen kokijan arvioitavaksi, ja ne voi olla hyvin erilaisia kokemuksia.” (Virkamies A)

”Siis sitä ei pidä mitata ensisijaisesti taloudellisesti. Kyllä sitä voi niinkin mitata, ja se on yksi argumentti. Mutta ennen muuta sitä pitäisi mitata sillä miten ihmiset kokevat niin kuin kulttuurin ja taiteen.” (Johtaja C)

”Maslowin ylempiä arvoja et se. Ja että tota. Ja tietysti se on siinä mielessä et se yhteiskunta, jossa kaikki ei ole sillä tarvehierarkian korkeudella, että tota pystyy arvostamaan taidetta. [...] vähän väljemmällä taidekäsitteellä tietysti se on helpommin saavutettavissa.” (Johtaja B)

”Se on. Joo. Joo. On on on on kyl kansakunta ilman niinku ilman autonomisia taiteilijoita ei se ole kansakunta, se on sit robottiarmeija heh.” (Virkamies B)

Taulukko 4 Taiteen essentiaalisen funktion diskursseja

on itsessään tärkeää	Dickie
olennainen osa ihmistä	Dewey, Allardt
on arvokasta jokaisen oman henkilökohtaisen näkemyksen mukaisesti	Dickie
ei taloudellisesti ensisijaisesti mitattavissa oleva	Dickie
pitää inhimillisen yhteiskunnan inhimillisenä	Dickie
ei välttämättä kohtaa kaikkia	Maslow, Dickie
ilman taidetta ja autonomisia taiteilijoita, kansakunta ei olisi kansakunta	Dickie

Taide koetaan hyvin olennaisena, inhimillisen yhteiskunnan ominaispiirteenä. Taiteen ei tarvitse tuottaa välttämättä mitään. Taide nähdään henkilökohtaisen mielipiteen kautta tärkeänä, muun muassa itseilmaisun ja elämyksen välineenä. Tämä tarkoittaa Allardtin näkemyksen mukaista subjektiivista hyvinvointia (Allardt 1976, 3). Taidekasvatus koetaan lapsen ja nuoren elämässä kehittäväksi. Taidetta tulee tukea, koska ilman taidetta yhteiskunta olisi robottiyhteiskunta, ja se olisi epäinhimillinen. Taiteilijoita pitää tukea, ja apurahajärjestelmä on olennainen osa taideinstituutiota. Taiteen ei pidä varsinaisesti tuottaa mitään, koska taidetta ei mitata ensisijaisesti taloudellisesti. Taide tarjoaa asioita, jotka tekevät elämästä rikkaamman, viihtyisämmän ja arvokkaamman. Taide antaa teki-jälleen itselle sekä kokijalle paljon. Taiteen määrittäminen ei ole merkityksellistä, vaan taiteen kokeminen ja olemassaolo on. Tässä voi nähdä Dickien institutionaalisen taideteorian piirteitä. Hyvin monessa haastattelussa tulee esiin Allardtin näkemystä: having, being ja loving eli elintaso, yhteisyyssuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot (Allardt 1976, 1980).

4.5 Taiteen ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä

Taiteen yhteys koettuun psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen nähdään kaikkien haastateltavien mukaan myönteisenä. Jotkut yhdistävät taiteen hyvinvoinnin suoraan kulttuuripääkaupunkivuoden, kaupunkistrategian tai erilaisten taidepoliittisten strategioiden teemojen mukaan. Osa kokee henkisen hyvinvoinnin ikään kuin taiteen perustehtäväksi. Eräs haastateltavista ottaa esiin antiikin ajan näkemyksen, jossa taiteella on sekä henkistä että fyysistä hyvinvointia kasvattavaa vaikutusta. Tosin silloin taide ei ollut kaikkien saavutettavissa. Eräällä haastateltavista on varma kanta taiteen ja hyvinvoinnin yhteyteen:

”Koko 2011-vuoden slogan on, että kulttuuri tekee hyvää. Koko kulttuuripääkaupunkivuoden hankekokonaisuudet on jaettu tällaisin erilaisiin osiin, ja yksi niistä on hyvinvoinnin edistämiskokonaisuus. Siihen liittyy hirveän paljon hankkeita, joilla pyritään ihan suoraan vaikuttamaan hyvinvointiin. Totta kai taide voi edistää hyvinvointia.” (Luottamushenkilö A)

Yksi haastateltavista vetoaa suoraan kulttuuripääkaupungin hankkeisiin, joissa tavoitteena on taiteen hyvinvointivaikutus:

”Turun kaupungissa on tämmönen hieno kokonainen kulttuurille omistettu vuosi, ja sitten tota noin niin niin myös aika paljon sellasii hankkeita, joista tulee pitkäaikaisia vaikutuksia eri suhteissa ja nää pitkäaikaiset vaikutukset ja hankkeet, jotka tähtää siihen ja joita jatketaan tään 2011 vuoden jälkeen tähtää, on just eniten näitä öö ihmisten hyvinvointiin vaikuttavia hankkeita.” (Virkamies A)

Kulttuuripääkaupunkivuonna kulttuuritoiminnan ja -harrastamisen nähdään luovan sosiaalisia verkostoja: taide yhdistää ihmisiä ja tuo luottamusta, jonka kautta elämänhallinta lisääntyy. Taiteen kautta yhteisyysuhteet korostuvat. Taide vaikuttaa ihmiseen myös tiedostamattomalla tasolla. Ihmisen sosiaaliset suhteet yhdistyvät taiteen vaikutuspiirissä: taide yhdistää, herättää keskustelua ja edistää vuorovaikutusta. Taide-elämyksiä voi kokea yksin, perheen, ystävien ja ventovieraiden kanssa julkisissa tiloissa, mutta myös kotona. Hyvän näytelmän myötä ihminen voi irtautua vaikka arjen huolista. Taide vahvistaa ja eheyttää. Deweyläinen näkemys kokemuksen tärkeydestä taiteessa näkyy puheissa. Myös vuorovaikutuksen merkitys taidekokemuksessa tulee esiin haastateltavien puheissa:

”Se antaa kokemuksia ja selviä tuloksia, että ihmiset voivat paremmin. Se avaa jonkinlaisen dialogin itsen kanssa tai jonkun muun kanssa ja näin pois päin.” (Johdaja A)

”Taide yhdistää varmaan tämmösiä niinku tekemällä vähän samalla tavalla kuin tota sotaveteraanit ovat kohtalotovereita, niin taide yhdistää ihmisiä tämmösiin piireihin. Ja jos ihmisillä ei muista syistä ole mahdollisuuksia vaihtaa ajatuksia Shakesperen näytelmien syvemmistä olemisesta, niin jos ne löytää sellaisen piirin, jossa tällaisia ajatuksia voi vaihtaa, ne voivat paremmin ja niin ne voi unohtaa arkihuolet kun niillä on edes joskus jotakin järkevää keskusteluyhteyttä.” (Luottamushenkilö B)

”Samal taval kuin se edisti öö antiikin aikoina et tota eeh ihminen ehm ee öö ollessaan niinku hyvällä tuulella, voidessaan henkisesti hyvin ee voi myös fyysisesti hyvin.” (Luottamushenkilö B)

”Se on aivan olennainen osa niinku lasten ja nuorten kasvatusta. Ja kasvattaa tietysti aikuisiakin. [...] Mutta kasvattaa nimenomaan sillä, että niin kuin sanoin alussa että, se on omiaan lisäämään ihmisen mielen avautumista ja luovuutta. [...] avaavan kokemuksen jonkun taideteoksen äärellä tuntee jälkepäin olevansa

vahvempi ja rohkeampi ja tuota valmiimpi ylipäänsä elämään. [...] Suuret yhteiset kokemukset on yksi keskeinen osa tätä kulttuuripääkaupunkia ja se on ihan selkeä tavoitekin.” (Johtaja C)

”Totta kai taide voi edistää hyvinvointia ihan niinku ilman mitään sen kummempaa efforttia ihan pelkäl ett menee teatteriin. Mut hyvinvoinnin edistämiseen liittyy arkipäivän taiteen kokemuksia, ja just nää kulttuurireseptit [...] houkutellaan sellaisia ihmisiä, joille se katsotaan et se olisi erityisen hyväksi.” (Luottamushenkilö A)

”No mun mielestä taiteella on ensisijaisesti itseisarvo taiteena. Mutta sitten taiteella on myöskin öö arvo siinä suhteessa, että se lisää ihmisten hyvinvointia.” (Virkamies A)

”Se antaa kokemuksia ja selviä tuloksia, että ihmiset voivat paremmin. Se avaa jonkinlaisen dialogin itsen kanssa tai jonkun muun kanssa ja näin pois päin.” (Johtaja A)

Eräs haastateltavista pohtii taiteen välineellistä ja esteettistä puolta. Hän korostaa hyvinvoinnin näkökulmasta itsensä toteuttamisen vahvistavaa merkitystä:

”Taide antaa nautintoa tekijälle itselle, ja että taiteilijalla on kyky keksiä aina selviytymiskeino elämässä eteenpäin pääsemiseksi.” (Luottamushenkilö B)

Taide koetaan itseilmaisun välineeksi; että koettu kokemus tai luova prosessi kasvattavat ihmisen hyvänolon tunnetta antaen mielihyvää. Melko moni haastateltavista nostaa esiin sen, että taide ja kauniisti rakennettu elinympäristö koetaan inspiroivana ja uusia asukkaita houkuttelevana. Taide luo elintasoon hyvinvointia juuri taiteen esteettisen funktion ja arvon kautta. Taiteella voidaan kertoa jotain inhimillistä, esimerkiksi suhdettamme luontoon ja eläimiin. Deweyn mukaan taide liittää ihmisen ja luonnon toisiinsa.

”Ympäristötaide on taide sinänsä esimerkiksi tota rakentaminen, puistot, viihtyisyys, arkkitehtuuri, kaikki ja sit puhutaan niinku rakentamisesta, että tehdään esimerkiksi näkyville paikoille, kun ihmiset tulevat esimerkiksi satamaan rakennelmia. Niillä on valtava merkitys. Ei se tehdas ole mitään väliä, joka on tuolla Myrässä, siis kilometrejä ohikulkutiestä. Mutta sillä on merkitys millaisia rakennelmia ja terminaaleja tehdään Turun satamaan.” (Luottamushenkilö B)

”Turun kaupungin kulttuuritoimes on meneillään muutenkin, niin vahva painotus sellaseen, nimenomaan uusien, kaupunki. Turkulaisten, taide ja no me puhutaan kulttuuriharrastajista, mutta toki sen voi niinku nähdä myös taiteen harrastajien niinku löytämisenä ja semmosena kulttuuri hyvinvoinnin niinku luojana niin siihen näkökulmaan liittyy se että löydetään niinku sellaisia ää kulttuurin tai taiteen kuluttajia, jotka eivät kovin aktiivisesti tai ehkä ei ollenkaan oo sitä aikaisemmin ollut.” (Luottamushenkilö A)

”Niin no mut sit just et et niinku se vaikuttaa ihan siis mielettömän paljon et totta kai nee arkiset ympäristöt, mis eletään, niin ne vaikuttaa ihmisen siihen olemuk-

seen ja elämiseen ja siihen, miten se on ja miten se viihtyy ja millaisii mielialoja sillä on, niin ihan niinku tosi paljon et jos ympäristöt mis eletään on niinku esteettisesti herättäviä ja kauniita ja ja pysäyttäviä ja miellyttäviä, niin ni varmasti se inspiroivampi ympäristö.” (Luottamushenkilö A)

”Et näkee hyvän taidenäyttelyn tai käy hyvässä konsertissa tai taide-esityksessä (huokaus) tanssiesityksessä niin niin se on jo iso asia, mutta sitten tavallaan se elämys tai kokemus, ajatusten saaminen, tämmönen tämmönen niinku virikkeiden saaminen, kyllähän se ihmiselle tuo hyvää oloa monella eri tavoin ja sisältöä elämään.” (Virkamies B)

Kulttuuripääkaupunkivuoden merkitys nähdään siinä, että sen tuomat hyödyt tukevat kulttuurin ja taiteen mahdollisuuksia uudistaa kaupunkikuvaa.

”Eee no se jää nähtäväksi tietysti. Toivotaan, että että yks on tietysti se, että Logomon kautta mä näkisin, että tää pysyvä infra pystytään hyödyntämään, joka joka tietysti tuo erilaisen pohjan varmaan tän luovan talouden käyntiin laittamiselle.” (Johtaja A)

”Imago, tunnettuus, ööh jo näin jo alkumetreille, jos tää pysy tää positiivinen viire, niin niin niin uskoisin että Turun Turun niinku imago Suomen sisällä muuttui vahvasti. Eli eli jos ajatellaan Turku yleensä on ollut aina pos tota jollain tavalla negatiivisessa ja vähän sellaisessa niinku kyynisessä mielessä niinku esillä muualla niin niin niin ää sen mitä nyt on mun mielestä alkuvuonna ollut, se on ollut hyvin positiivista ja semmosta musta niinku tietyllä tavalla vilpittömästi ee positiivista mitä oon seurannut.” (Johtaja A)

”Turku hyötyy imagollisesti tosi paljon. Se on nähty. Ja se on must tosi hieno juttu. Se on niinku. Se on tärkeä asia. Vielä tärkeämpi on se, että saadaan tää pörinä mitä tuol kaupungil täl hetkel on, niin säilymään ja jatkumaan. Niin se on tosi upee juttu.” (Virkamies B)

”Nyt kun on tää vuosi on niin se tosiaan käännetään katseet kulttuuriin, niin se on niin just nostanut et just on alettu enemmän nähdä et sitä et sen merkitys terveyden ja tämmösten sosiaalisten ongelmien ennalta ehkäisijänä voi olla ihan todellinen. Et et sil oikeesti on merkitystä siinä ja sitte et on tota noin aa jotenkin muutenkin (huokaus) niinku otettu ss.. kulttuuri enemmän just siihen näkövinkkeliin, että se hyödyttää niin kaupungin tota ni pitkittäiskulttuuritoimintaakin.” (Luottamushenkilö A)

Eräs haastateltava puhuu kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaisvaikutuksia koskevassa haastatteluosiossa taiteen hyvinvoinnin ja talouden näkökohdista idealistisesti. Hän tuo esiin, että taide luo hyvinvointia kaupungin sisällä tai välittää sitä rakenteisiin: verkostoituminen, yhteistyö ja yhteisen päämäärän toteutuminen taiteen kautta:

”Pyrkimys on muuttaa kaupunkia monella tavalla ja pysyvästi [...] Kaupunkilaiset kokevat yhteenkuuluvuutta, mutta myöskin samalla avoimuutta muuhun maailmaan, ovat valmiimmat kuin ennen osallistumaan kulttuuri- ja taidetapahtumiin ja

tällä tavalla myös edistämään sitä, että kulttuuri ja taide voivat hyvin kaupungissa. [...] Kulttuurin käyttökulutus eri muodossaan lisääntyy, joka taas tukee taiteen ja kulttuurin tekemistä tässä kaupungissa. Se myös tekee yritysten ja taiteilijoiden välisen yhteistoiminnan jatkossa luontevammaksi ja normaalimmaksi. [...] Taiteilijat saavat elinkeinoelämältä kokemusta siitä, millä tavalla voi pärjätä ja tulla toimeen taiteellaan. Taiteilijat taas antavat niin yrityselämälle kuin julkiselle toiminnalle kokemusta prosesseista, jotka ovat kulttuurille ja taiteelle ominaisia. On hyvin paljon verkostoitumista ja hyvin matalat hierarkiat sekä paljon vaihdantaa. Tapahtuu ikään kuin hyvin syvällistäkin kehitystä muussa yhteiskunnassa.” (Johtaja C)

Kulttuurikeskus Logomo nähdään taiteen pitkäjänteisenä hyvinvointia luovana kulttuurifoorumina: kulttuuritarjonnalla luodaan viihtyvyyttä kaupunkiin. Eräs haastateltavista puhuu Turku 2011 -säätien teettämästä tutkimuksesta, jolla mitataan kulttuuripääkaupunkivuoden taloudellisia ja sosiaalisia hyvinvointivaikutuksia.

”Me olemme teettäneet tuota selvityksen Turun kauppakorkeakoulun kilpailuinsti-
tuutilla. Se tehtiin jo 2009, ja siinä he käyttivät hyväksi sekä eeh taloustutkimuk-
sen meidän toimeksiannosta teettämät selvitykset siitä miten paljon kävijöitä odo-
tetaan tulevan, miten paljon aah yöpyjiä odotetaan olevan ja niin edelleen [...] He
eeh tulivat tulokseen, että jos lähtökohtana on se että suora lisää taloutta aluetal-
outeen on noin 50 siis se input on 50 miljoonaa euroa, niin output on noin 200
miljoonaa tän aluetalouteen. Ja että ja henkilötyövuosia henkilötyövuosien lisäys
on noin 2300.” (Johtaja C)

”Taide ja viihde ja sen ympärillä oleva voi olla esimerkiksi kaupunki tämmösen
yks rooli. Se on et jos ajatellaan Logomoa, se on myös siinä mielessä elinkeinopol-
itiikkaa, siinä mielessä että kulttuuritarjonta tekee viihtyvyyttä kaupunkiin. Ja se
tekee tietysti myös kaupunki, julkinen taide tai tai tai tota kaupunkikuva ja kuva
kuvat tämmönen no miten nyt erilaiset veistokset ja tämmöset.” (Johtaja A)

”Se on et jos ajatellaan Logomoa, se on myös siinä mielessä elinkeinopolitiikkaa,
siinä mielessä että kulttuuritarjonta tekee viihtyvyyttä kaupunkiin. Ja se tekee tie-
tysti myös kaupunki, julkinen taide tai tai tai tota kaupunkikuva ja kuva kuvat
tämmönen no miten nyt erilaiset veistokset ja tämmöset. Kaikki nää rakentaa viih-
tyisyyttä ja tekevät parempaa käytännössä kilpailukykyä. Se on yhteiskuntapoli-
tiikkaa siinä mielessä et. Siis jos puhutaan et kilpaillaan siitä että, missä ihmiset ja
osaaminen viihtyy.” (Johtaja B)

Useat haastateltavista puhuvat kulttuuripääkaupunkivuoden ja luovan talouden vaiku-
tuksista. He viittaavat kaupungin hyvinvointiin. Haastateltavat tuottavat ennako-
oletuksia ja tulevaisuutta koskevia paradigmoja, joita heillä on tulevaisuutta koskevissa
käsityksissään ja uskomuksissaan: kulttuuripääkaupunkivuoden ansiosta ihmiset koke-
vat Turun entistä houkuttelevampana ja luovan alan ammattikunnan huomioon ottavana
kaupunkina. Haastateltavat tuovat esiin, kuinka tärkeää on sijoittaa taiteeseen. Rahan
jakamista on kuitenkin priorisoitava esimerkiksi taantuman aikana siten, että sairaat,

vanhukset ja lapset menevät edelle. Taidetta on tuettava taiteen itseisarvon takia, mutta haastatteluissa on myös näkemyksiä siitä, että kannattamaton taide on kitkettävä. Joku kokee lähes provokatiivisesti, että taiteilijalla ei ole oikeastaan mitään tärkeää roolia yhteiskunnassa. Taiteen ja kaupallisuuden yhdistäminen koetaan tärkeänä, mutta niin, ettei kaupallisuus alista taidetta. Esiin nostetaan myös taiteen ja viihteen välinen rajanveto. Seuraavassa esimerkkejä taiteen aseman tärkeydestä talousnäkökulmasta:

”Mitä enemmän taloutta, sitä enemmän taidetta. Kunhan taide saa talouden.” (Johtaja A)

”Et yleensä se on taidettahan on vaan tehty silloin kun on ollut niin paljon vaurautta et on on tota ollut ikään kuin ylimääräistä.” (Johtaja B)

”Näkisin, että mieluummin esimerkiksi lasten päivänhoitoon tai vanhustenhoitoon tai johonkin muuhun kuin taiteeseen rahaa.” (Johtaja B)

”Miks sis kyll eeh kyl kyllä taiteestakin mun mielestä pitää jotain maksaa. Ja siis joka tapauksessa kaikesta niistä on siis kulut. Vähintäänkin kulut pitää pystyä peittämään. Useinhan se on sitä että niitäkään ei pysty peittämään. Se on kuitenkin työtä, ja toisaalta semmonen niin kun ollaan valmiita kuitenkin, jos aattelee niin kuin missä tahansa elokuvista tai bussilipuista tai pienestä joutuu pienesti maksamaan.” (Johtaja B)

”No mun mielestä taiteen itsessään ei, jos sitä ajatellaan just niinku taiteella täytyy olla ööö myös niinku itseisarvoinen oikeus olla olemassa niin se sellaisenaan mun mielest se ei pidä olla tuottavaa, mutt se ei tota noin niin sulje pois sitä, etteikö pitäis olla taloudellisesti myös taloudellisesti tuottavia taidetuotantoja.” (Virkamies A)

”Jotta taiteilijat voivat elää niin on myöskin tärkeää että on sellaisia kanavia jolla taidetta myydään. [...] Totta kai siinä mielessä kaupallistaa, mutta se ei saa alistaa sille kaupallisuudelle sellaisella tavalla, että se kaupalliset tuota asetetaan kaupallisia sellaisia tavoitteita joiden jotka määräävät taiteen ja taiteilijoiden toiminnan sisällön.” (Johtaja C)

”Taitelija voi tehdä jotain. Ja onhan tietysti varmaan historiasta esimerkkejä. Mutta en mä näe nyky-yhteiskunnassa sil oo oikeastaan olennaista roolia.” (Johtaja B)

”Ehkä meillä täällä varmaan tämmöses pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa se talouden ja taiteen yhteys on vähän ohuempi kuin sit taas vähän markkinatalousvetoisammassa maassa, jossa yritykset ensinnäkin käyttää taidetta ja mesenoi.” (Virkamies B)

Yksi haastateltavista ottaa esimerkikseen taiteen yksityisen rahoituksen, mesenoinnin merkityksen. Sama henkilö puhuu muita enemmän taiteen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta. Hän myös tuo esiin henkilökohtaisen mikrotason: taiteen tekemisen ja kokeamisen merkityksen yksilötasolla. Kaksi haastateltavaa kertoo taloudellisen näkökulman merkityksestä historiallisesta perspektiivistä. Päättäjistä ei kukaan kiistä taiteen vaiku-

tusten hyödyllisyyttä, etteikö taiteeseen kannattaisi sijoittaa: taidetta tulee kaikkien haastateltavien mukaan tukea. Näkemyseroja tulee esiin esimerkiksi siinä, miten taidetta tuetaan: onko nykyinen apurahajärjestelmä toimiva vai pitäisikö sitä muuttaa? Eniten näihin otti kantaa virkamies B.

”Siis kyllähän se näkee siitä, että Turussa esimerkiksi ennen kuin hyvinvointivaltio oli, oikeastaan 1900-luvun alussa. Meillä on rakennettu yksityisillä varoilla kaikki komeimmat taidelaitokset. Mutta tota sit taas 1990-luvun loppupuolella ei yksityiset oo tehnyt mitään, kun valtio tuli siihen peliin mukaan.” (Virkamies B)

”Osa taiteesta, ei kaikki, mutta osa taiteesta mitataan sen taloudellisen menestyksen mukaan. [...] Mutta kyllä taiteen pitäisi kuitenkin tähdätä siihen, että joku sitä haluaa, ja joku siitä maksaa.” (Luottamushenkilö B)

”Mun mielestä on niin ett must siis kaiken taiteen ei tarvitse olla taloudellisesti kannattavaa, ja siksi taidetta tulee tukea myös yhteiskunnan varoin ja sitten täytyy olla myöskin mesenaatteja, jotka maksavat taiteilijoille ja antavat vapaat kädet et et se on hieno perintö.” (Virkamies B)

”Mutta mun mielestäni ei myöskään ole huono asia se, että taide kannattaa, että niinku tavallaan se tietty arvomaailma mikä meillä Suomessa on ollut vähän valalla. Ett taiteilijoilla maksaa itsensä tai oman elämänsä ja saa jopa raha siitä taiteesta, ett se olis jotenki huono asia.” (Virkamies B)

Taulukko 5 Taiteen hyvinvointidiskursseja

kohti parempaa elämänlaatua
kulttuuri hyvinvoinnin lähteenä
taide on välttämätöntä inhimillisessä yhteiskunnassa
se on itseilmaisun perusta
taiteella voidaan luoda parempaa maailmaa
taide eheyttää
koulussa taideaineet nähdään tärkeinä itseilmaisun kehittäjinä
hyvinvoinnin edistämiseen liittyy arkipäivän taiteen kokemuksia, ja nämä kulttuurireseptit
taide antaa kokemuksia ja selviä tuloksia, että ihmiset voivat paremmin
taidekokemuksella ihminen on vahvempi ja rohkeampi sekä valmiimpi ylipäänsä elämään
taide avaa mielen
kulttuuripääkaupunkivuonna kaupunkilaiset kokevat yhteenkuuluvuutta, mutta myös samalla avoimuutta muuhun maailmaan. He ovat valmiimpia käymään kulttuuri- ja taidetapahtumissa, ja tällä tavalla myös edistävät sitä, että kulttuuri ja taide voivat hyvin kaupungissa.
taide tuo ihmiselle hyvää oloa monella eri tavoin ja sisältöä elämään
taide antaa kokemuksia ja selviä tuloksia, että ihmiset voivat paremmin. Se avaa jonkinlaisen dialogin itsen kanssa

5. Johtopäätökset

Causal Layered Analysis -menetelmän hyödyntäminen jäi tässä tutkimuksessa pintapuoliseksi, koska itsessään diskurssintutkimus riitti aineiston analysoimiseksi hyvin. Useimmat päättäjistä nojaavat puheessaan kulttuuripääkaupunkivuonna lanseerattuihin sloganeihin, keskusteluihin ja lehtikirjoitteluihin, jolloin pystyin hyödyntämään hieman CLA:n mallia: mitä henkilökohtaisemmin haastateltava kytki näkemyksensä taiteeseen, sitä enemmän hän otti esimerkkiä henkilökohtaisesta suhteestaan taiteeseen. Suoranaisia myyttejä ei haastatteluista tule esiin, mutta litaniaa, sosiaalisia syitä ja diskurssia sitäkin enemmän. Esimerkiksi diskurssit ”taide avaa mielen” ja ”taide eheyttää” ovat myytin kaltaisia tai ainakin litaniaa, jota olisi hyvä avata (taulukko 5). Taide ei eheytä itsessään, vaan pikemminkin kokemus siitä. Kaksi seitsemästä pitää haastattelutilanteessa tiukan kontrollin; he kontrolloivat sanomisiaan, asemoivat itsensä kontekstiin välttämällä puhumasta henkilökohtaisista näkemyksistään. Heidän asemansa ja vastuualueensa saattoi vaikuttaa tähän merkittävästi. Suurin osa puhuu vapautuneesti ja hyvinkin henkilökohtaisesti. Tähän saattoi vaikuttaa se, että tunsimme toisemme ennen haastattelutilannetta. Taiteen tehtävistä puhuttaessa taiteen essentiaalisuus näyttää jäävän vähäisemmäksi kuin taiteen sosiaaliset ja välineelliset funktiot (taulukot 1–4). Puhuttaessa kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaisvaikutuksista hyvinvoinnin näkökulmasta taiteen eri funktiot jakautuvat tasaisemmin (luku 4.5).

Taiteen luoma hyvinvointi on kaikille tärkeä asia, ja siitä puhutaan mielellään. Hyvinvointivaikutukset vaikuttavat olevan henkilökohtaisella tasolla tärkeitä. Syntyneet diskurssit ovatkin lähellä taiteen essentiaalista funktiota (taulukot 4 & 5). Tarkasteltaessa kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaisvaikutuksia, taloudellinen, imagollinen ja viihtyvyyttä korostava hyvinvointi nousee päättäjien puheissa vahvasti esiin. Taiteen yksi hyvinvointiin liittyvä yhteiskunnallinen tehtävä voisi puheiden perusteella olla sekä yhteiskuntaa rakentava että sitä ylläpitävänä sidoksena toimiminen, mikäli tulkitsee hyvinvointidiskurssien sisältöjä syvällisemmin (taulukko 5).

5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Haastateltavina ovat luottamushenkilöt, virkamiehet ja johtajat, joita kutsun päättäjiksi. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisesti; haastateltavat valikoituvat esitutkimuksen perusteella tiedustellen ja taustoittaen. Toisin sanoen selvitin, ketkä ovat ns. avainhenkilöitä Turun kulttuuripääkaupunkivuonna ja ylipäänsä turkulaisessa taide- ja kulttuuripolitiikassa. Tavoitteena oli saada mahdollisimman edustava joukko. Valintakriteereitä

olivat muun muassa ammatillinen valmius, taiteeseen ja kulttuuriin liittyvä asema, toimiminen kulttuuripääkaupunkivuodessa luottamus- tai muussa päättämistehtävissä tai muunlainen sidos taiteeseen ja kulttuuriin liittyvistä asioista päättämiseen Turussa, sukupuoli, ikä ja kielellinen asema: kaksikielisyys. Haastateltavia oli seitsemän.

Neljä seitsemästä haastatellusta on miehiä. Nuorin haastateltavista on syntynyt 1979, vanhin 1944. Kahdella heistä on ammattinsa puolesta taiteilijatausta, mutta vain toisella heistä on taidealan koulutus. Viidellä seitsemästä on korkeakoulututkinto, ja yksi on oppiarvoltaan tohtori. Kolmella haastateltavista on yhteiskuntatieteellinen, yhdellä humanistinen tutkinto. Lisäksi yhdellä haastateltavista teknillisen alan korkeakouluopinnot ovat jääneet kesken. Tunsin kolme haastatellusta henkilökohtaisesti. Neljännen olin tavannut taidenäyttelyn avajaisissa puoli vuotta haastattelutilannetta aiemmin. Kolmea muuta en ollut tavannut aiemmin. Se, että tunsin kolme entuudestaan, toivat haastattelutilanteeseen avoimuutta. Haastattelu kuitenkin pysyi kaikilla asiallisena ja asiassa huolimatta olimmeko ennen tavanneet. Kahden kanssa tosin haastattelutilanne venyi, ja aineistoon tuli enemmän henkilökohtaisempia mielipiteitä kuin muilta. Kaiken kaikkiaan vain kaksi haastateltavaa antoi niukan ja hyvin tarkasti ammatillisen aseman kautta värittyneitä vastauksia. Kaikki haastateltavat olivat hyvin sitoutuneita haastatteluihin.

Haastattelutilanteet kestivät puolesta tunnista puolentoista tuntiin. Jokainen haastateltava sai saman verran aikaa, ja haastattelut pyrittiin järjestämään toimijalle tutussa ympäristössä, yleensä heidän toimipaikassaan. Kukin haastateltava sai etukäteen teemat, mutta ei haastattelukysymyksiä. Lähetin jokaiselle haastateltavalle temarungon noin kuukauden ennen haastattelua etukäteen sähköpostitse. Lähestyin päättäjiä sekä sähköpostitse että puhelimitse. Puhelimessa selvitin haastattelutilanteen protokollan, mutta haastattelut ja muut yksityiskohdat sovimme aina sähköpostitse. Tilanteet ja haastattelun kulku olivat kaikissa muissa haastatteluissa samanlaiset, paitsi ensimmäisessä: ensimmäinen oli koehaastattelu. Aikaa meni koehaastatteluun muita enemmän. Ensimmäinen haastattelu ei ole täysin identtinen muiden kanssa, vaikka temarunko on sama. Testasin haastattelurunkoa ja kysymysten ymmärrettävyyttä tai selkeyttä. Haastattelu oli muita haastatteluja interaktiivisempi tai keskustelelevampi otteeltaan. Muokkasin joitain kysymyksiä ensimmäisen haastattelun jälkeen esimerkiksi sellaisiksi, että vastaaminen tuotti muutakin kuin ei tai kyllä -vastauksia. Jos haastateltava ei jostain syystä vastannut johonkin kysymykseen, on se tärkeää huomioida analyysivaiheessa: vastaaminen ja vastaamatta jättäminen ovat molemmat merkityksellisiä. Teemahaastattelut kestivät kukin

noin puolesta tunnista pariin tuntiin. Haastatteluissa tärkeitä olivat asiasisällöt, haastateltavien varmuus kannanotoissa, asiasisältöjen kulloisetkin painotukset ja kokonaisvaikutelma. Haastateltavat olivat hyvin motivoituneita haastattelutilanteissa.

Sovimme alkuun, että en käytä haastatteluissa nimiä. Tämä näkyy tässä tutkimuksessa haastateltavien nimettömyytenä. Saattaa olla, että osa haastateltavista olisi vastannut eri tavalla, jos olisin alun perin haastatellut heitä oletuksella, että tulisin käyttämään haastatteluaineistoa heidän omilla nimillään. Joidenkin kohdalla havaitsin heti haastattelutilanteessa, että haastateltava korosti vastauksissaan omaa asemaa haastattelutilanteessa omaa nimeään ja henkilökohtaista mielipidettä enemmän. Silti tiedostan, että joku saattaa tunnistaa haastateltavan aseman perusteella henkilön. Olen saanut haastateltavilta luvan käyttää aineistoa jatkotutkimuksissa, myös artikkeleissa sekä käyttää heitä nimellään. Päädyin haastattelujen jälkeen sähköpostitse kysymään lupaa siihen, että voisin käyttää haastatteluja muuhunkin tutkimukseen. Myöhemmin kirjoitinkin aineistoani hyödyntämällä artikkelin. Tutkimusaineistoani ei koske salassapitovelvollisuus. Tutkimusongelman kannalta nimettömyys tai nimellisyys ei ole merkityksellinen, mutta lukijalle tämä saattaa olla hyvinkin merkityksellinen. Siksi päädyin häivyttämään haastateltavien henkilöllisyyden.

Tutkimuksessani korostuu empiirisen aineiston keräämis- ja analyysimetodit (Sarajärvi & Tuomi 2009, 20). Lähtökohtaisesti tutkimukseni on aineistolähtöinen, mutta kuitenkin teoreettinen viitekehys suuntaa kiinnittämään huomiota tiettyihin asioihin aineistossa. Tutkimusaineiston raportointivaiheessa selviää vastauksia varsinaiseen tutkimusongelmaani. Empiirinen aineisto on syntynyt subjektiivisista kokemuksista, ja sen keskeinen sisältö on kertomukset taiteen kokemisesta, ymmärtämisestä ja niiden pohjalta tehdyistä johtopäätöksistä. Tavoitteena on antaa puheenvuoro päättäjille. Tiedostan oman roolini haastattelutilanteessa: vuorovaikutusprosessin. Tutkijan tehtävä on tutkia tulkin-toja ja sopivaksi ”katsomallaan” metodilla analysoida haastatteluja sekä mahdollisesti kuvata ja selittää tutkittavaa ongelmaa. Vaikka olen haastattelurungon kautta luonut kehyyksen, pyrin analyysissä ottamaan huomioon haastateltavan intressit. Tarkoitukseni ei ole tehdä yleistyksiä yksittäisistä väitteistä, mutta ajatuksena on kuitenkin jonkinlainen kategorisoiminen ja sisällön analyysi. Lainaukset ovat suoraan tutkimusaineistostani ja mahdollisimman autenttisia.

Suojasin informanttien anonymiteettiä siten, etten käytä heidän nimiään. Sovimme, että voin käyttää heistä nimikettä luottamushenkilö, virkamies tai johtaja. Haastattelujen jälkeen pyysin erikseen lupaa, että haastatteluaineistoa saa käyttää jatkotutkimuksiin.

5.2 Hyvinvoinnin ulottuvuuksia

Kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaisvaikutuksia pohdittaessa nähdään sen vaikuttavan taiteen tukemiseen ja elintasoon: ”herkkyys varmaan kulttuurimäärärahojen käyttämiseen kasvaa, kun kulttuuripääkaupunki varmaankin odottaa, että se antaa myös takaisin”. Taide ja kulttuuri voivat paremmin, kun ihmiset ovat herkempiä käyttämään taide- ja kulttuuripalveluja: esimerkiksi lisääntyvien kävijämäärien myötä voidaan tarjota jatkossakin laadukasta kulttuuria ja taide-elämystä. Kulttuuritarjonta luo viihtyisyyttä kaupunkiin ja parantaa imagoa. Julkinen taide ja kaupunkikuva rakentavat viihtyisyyttä sekä luovat parempaa kilpailukykyä. Taide nähdään osana yhteiskuntapolitiikkaa, jos kilpaillaan siitä, missä ihmiset ja osaaminen viihtyvät. Esteettisesti viehättävä ympäristö houkuttelee ihmisiä ja näin ollen esimerkiksi yrityksiä ja palveluja. Taide on väline parempaan elämänlaatuun: sen avulla voi irrottautua arjesta ja saada elämään lisäarvoa.

Haastateltavat nostavat kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaisvaikutuksia arvioivassa kysymyksessä esiin eniten imagolliset, taloudelliset ja muuttoliikennettä ohjaavat tekijät. Haastateltavista osa toivoo esteettisen vastaanottokyvyn lisääntyvän kulttuuripääkaupunkivuoden vaikutuksesta. Osa arvioi, että elämä jatkuu entiseen tapaan kulttuurivuoden jälkeen. Hyvinvointivaikutukset yksilön terveyttä edistävässä roolissa eivät tule esiin kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaisvaikutusten puheessa siinä määrin kuin oletin, vaan lähinnä Turun kaupungin taloudellista ja imagollista hyvinvointia kasvattavassa roolissa. Tämä on ymmärrettävää, koska haastateltavat ovat juuri taiteen rahoitusta koskevilla asioilla päättäjiä, tai ainakin vaikuttajia. Kulttuuripääkaupunkivuoden taloudelliset hyödyt voidaan mitata esimerkiksi majoitusten lisääntymisenä tai turistivirtana.

Kiinnostavaa on havaita, että taide on haasteltavien puheessa niin kauan hyvä asia, kun se ei maksa paljon, ja kun se tuottaa jotain. Taide lisää hyvinvointia, sillä siitä tulee hyvä mieli ja se tuo ihmiset yhteen. Taiteeseen liitetään puheissa Erik Allardtin näkemyksen mukainen hyvinvointi ja onnellisuus sekä toisaalta elintaso ja elämänlaatu. Taiteen välineellinen ja sosiaalinen funktio välittyvät puheesta. Taiteella on haastattelujen mukaan hyvinvoinnin näkökulmasta hyötyarvo, itseisarvo ja se on monenlainen pääoma.

Sen voi nähdä kansantaloudellisena ja moraalikasvatuksellisenä välineenä. Taide yhdistää ja kasvattaa sosiaalista pääomaa. Se on itseilmaisun ja kokemuksen kautta voimauttavaa. Taiteen avulla ihmiset voivat jakaa kokemuksia ja kerryttää kulttuurista pääomaa niin aineellisena kuin aineettomana.

Yleisesti ottaen taiteen ja kulttuurin merkityksiä sekä hyvinvoinnin yhteyksiä tuotetaan yhä enemmän. Taide käsitteenä on otettu osaksi laajempaa kenttää: luovuuden käsite on otettu käyttöön taloudessa ja liiketoiminnan käsite kulttuurissa. Kulttuuritoimintaan liittyvää taitoa käytetään välineenä sille alun perin vieraassa ympäristössä. (Lassila 2014, 130–136.) Luova talous ja luovat alat nousevat myös haastateltavien puheissa esiin. Se on puhetta, jonka CLA:n kautta voi tulkita diskurssina, jota tuotetaan tulevaisuusorientoituneesti, eikä välttämättä itse tiedostaen: puhutaan kun muutkin puhuvat. Esimerkiksi luova talous ja luovuus -käsitteitä käytetään paljon. Niillä saadaan aikaan ikään kuin diskurssia diskurssista: ”toi on kiva trendi, että on alettu ihan tosissaan puhua luovasta taloudesta, että taiteilijoiden työ nousee, ja kulttuurintekijöiden laajemminkin sellaiseen valtavirtaan taloudessa”. Haastateltavat eivät välttämättä ole taiteen hyvinvointivaikutusten asiantuntijoita, pikemminkin toimijoita ja päättäjiä, jotka pyrkivät käyttämään erilaisia asiantuntijuuskäsitteitä tukenaan. Taiteen hyvinvointivaikutukset perustuvat arjen kokemuksiin, jossa kulttuuripääkaupunkivuoden teemat ovat vahvasti mukana. Virkamiesten ja luottamushenkilöiden puheissa kulttuuripääkaupungin näkökulma näyttyy vahvemmin kuin johtajien. Toisaalta kaksi johtajaa on kulttuuripääkaupungin avainhenkilöitä, jolloin heidän puheissaan taloudelliset ja kulttuuripääkaupunkistrategiset linjaukset painottuvat muita haastateltavia näkyvämmiin.

Haastateltavien puheissa on havaittavissa epävarmuutta, joka ilmenee esimerkiksi vastaamisnopeudessa. Lisäksi näkemyksissä saattaa tulla esiin ajatuksia ja esimerkkejä, joita ei ehkä olisi tullut esiin ilman kulttuuripääkaupunkivuotta. Esimerkiksi kulttuurin hyvinvointia lisäävät hankkeet, kuten kulttuurireseptien käyttöönotto, maahanmuuttajien aseman parantaminen, Itämeren suojelu ja taiteilijoiden aseman kohentaminen kaupungissa sekä yhteistyön lisääminen alueen yritysten kanssa ovat osa kulttuuripääkaupungin kulttuuritarjonnan hankkeita ja /tai sisällöllisiä tavoitteita (ks. myös luku 3). Taloudellinen hyvinvointi ja luova talous nousevat esiin useissa puheissa. Haastatteluissa on paljon yhtymäkohtia kulttuuripääkaupungin teemoihin, mutta ei sellaisessa määrin ja mielessä, etteivätkö haastateltavat olisi itse kuitenkin asiaa pohtineet. Päättäjien haastatteluissa näyttävät kulttuuripääkaupunkivuotta määrittäneet strategiat ja sloganit,

kuten esimerkiksi ”kulttuuri tekee hyvää”. Yksi haastateltavista on vuodesta 2008 ollut OPM:n nimittämässä toimikunnassa, jonka tehtävänä on ollut kuvata ja arvioida muun muassa kulttuurin tilaa sekä luovan taiteellisen työn edellytyksiä ja mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Nämä asiat nousevat hänen haastatteluissaan esiin strategialähtöisinä ja konkreettisina esimerkkeinä.

Kulttuuripääkaupunkivuodesta jäi paljon hyvää, ja pysyvämpää: kulttuurikeskus Logomo, taiteen ja hyvinvoinnin professuuri, julkaisuja, keskustelua ja osallisuuden lisääntymistä. Kulttuuripääkaupunkivuosi mahdollisti taiteen saavutettavuuden suuremmalle yleisölle. Useisiin tapahtumiin oli vapaa pääsy: kulttuurin saavutettavuus maksimoitiin (Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 2012). Vaikka kulttuuriin panostettiin suurella volyyymillä, niin kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeen ristiriitaisuutta luovat toki joidenkin taidealan koulutusohjelmien lakkautusuhat, kuten tanssikoulutuksen ja nukke-teatterikoulutuksen lopettaminen Turussa.

5.3 Lopuksi

Taiteen ja hyvinvoinnin vaikutusten syy-seuraussuhteista ollaan monta mieltä. Alan tutkimuksesta muodostuu toistaiseksi melko kirjava kuva. Taide- ja kulttuurihankkeiden hyvinvointivaikutusten osoittamiseksi tarvitaan tutkimuksia, tilastointia ja seurantaa. Kulttuurin ja taiteen vaikutusten sekä vaikuttavuuden arviointia vaikeuttavat selvitysten mukaan yksiselitteisten indikaattorien puute, käsitteiden epäselvyys ja rajattu, usein tavoitehakuinen tarkastelutapa (Wallenius-Korkalo 2011, 49). Tätäkin osiota kirjoittaessani pohdin, missä määrin meneillään ollut kulttuuripääkaupunkivuosi väritti haastateltavien vastauksia. Taiteen ja hyvinvoinnin kytkeä terveyteen on nyt esillä monella tavalla yhteiskunnassa. Hyvinvointipoliittiseen uudistamistyöhön on otettu mukaan taiteen ja kulttuurin keinot. Taiteen ja kulttuurin luoma hyvinvointivaikuttavuus näyttää olevan vahvasti tulevaisuutta.

Hiljattain julkaistiin ”Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveeseen” -teos, joka kertoo palvelumallien kehittämisestä kansalaislähtöisesti. Taustalla on ajatus siitä, että ihminen ymmärretään fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena ja kulttuurisena olentona, joka toteuttaa itseään aktiivisena toimijana. Hyvinvoinnin terveysulottuvuus kietoutuu läheisesti ihmisen olemisen kokonaisuuteen (Honkasalo 2012). Useiden taidetta, kulttuuria, terveyttä ja hyvinvointia yhdistävien hankkeiden tuloksissa osallistavan taide- ja kulttuuri-toiminnan on todettu saaneen aikaan henkistä vireyttä muun muassa aivoterveysten liit-

tyvissä tutkimuksissa. (Malmivirta & Kivelä 2014.) Kuitenkin valtakunnallisessa politiikassa taiteen arvoa sekä sen taloudellista tukemista ei ymmärretä yli puoluerajojen: ”Perussuomalaisten mielestä taiteilija-apurahat voisi lakkauttaa” (Friiander 2014). Seuraava lause kuvaa yhteiskunnassa vallitsevaa ilmapiiriä hyvin: ”Puolueiden kulttuuriselonteissa ja -ohjelmissa sanotaan, että kulttuuri on ihanaa ja hyvää ja sitä pitää olla, mutta kukaan ei sano, mitä sen takaamiseksi pitäisi tehdä” (HS 2014).

Kiinnostavaa olisi tehdä tutkimus uudelleen nyt, kun on taloudellinen taantuma, rahaa on niukasti ja kulttuuripääkaupunkivuosi on jo kaukana takana. Miten paljon päättäjien mielikuvat ja näkemykset vaihtuisivat, jos haastattelisin heitä nyt? Jatkotutkimuksellisenä työnä olen ajatellut taiteen hyvinvointimittarien kehittämistä tai määrittämistä. Koska lähes kaikki mitataan yhteiskunnassa rahassa, on myös taiteen ja kulttuurin määriteltävä indikaattoreita, vaikuttavuutta mittaavia välineitä.

Lähteet:

Allardt, E. (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksista vertailevan pohjoismaisen tutkimuksen valossa. 1. painos. Turun korkeakoulujen yhteiskunnallis-taloudellinen tutkimusyhdistys ry. Wsoy. Juva.

Allardt, E. (1980). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Toinen painos. WSOY. Juva.

Bourdieu, P. (1985). Sosiologian kysymyksiä. Alkuteos: Questions de sociologie (suom. J.P. Roos) 1980. Vastapaino. Tampere.

Bourdieu, P. (1993). The Field of Cultural Production. Edited and Introduced By R. Johnson. Essays on Art and Literature. Polity Press.

Bourdieu, P. (1996). The Rules of Art. Genesis and Structure of the Literary Field (translated by S. Emanuel). Cambridge: Polity Press.

Dewey, J. (1934). Art as Experience. Minton, Balch & Company. New York.

Dewey, J. (2010). Taide kokemuksena (suom. A. Immonen & J. S. Tuusvuori). Niin & näin. Tampere.

Dickie, G. (1974). Art and Aesthetic: An Institutional Analysis. Cornell University Press. Ithaca.

Dickie, G. (1991). Paluu taideteoriaan. Sivut 119–128 teoksessa: Taide ja filosofia (toim. A. Haapala & M. Lammenranta). Philosophica-sarja. Gaudeamus. Helsinki.

Eldridge, R. (2009). Johdatus taiteenfilosofiaan. Gaudeamus. Helsinki University Press. Hakapaino Oy. Helsinki.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Gummerus. Jyväskylä.

Euroopan kulttuuripääkaupunki Turku 2011 (2012). Turku 2011 -säätien loppuraportti kulttuuripääkaupunkivuoden toteutumisesta. Hämeen kirjapaino Oy. Turku 2011 -säätien.

Fairclough, N. (1993). Critical Discourse Analysis and the Marketizations of Public Discourse: the universities. Discourse & Society, vol. 4 (2), Pp. 133–166.

Foucault, M. (1972). The Archaeology of Knowledge, London. Tavistock.

Friiander, A. (2014). Perussuomalaiset: Taiteilija-apurahat voisi lakkauttaa. Luettu 11.11.2014:

<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1415594673829?jako=f968f077ead46ee30fa3419863cfe755&ref=fb-share>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1995). Teemahaastattelu. Yliopistopaino. 7. painos. Gummerus. Helsinki.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2001). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). 15. uudistettu painos. Tammi. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Honkasalo, M-L & Salmi, H. & Launis, V. (2012.) Johdanto teoksessa: Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. (toim. M-L. Honkasalo & H. Salmi). Kulttuurihistoria. Turun yliopisto.

Huttunen, R. & Heikkinen, H. L. T., (2013). Sivut 105–114 teoksessa: Naisen äänellä: professori E. Estolan juhlakirja (toim. A-M. Purola, S-L. Kaunisto & L. Syrjälä). E-kirja. Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526203362>.

HS (2014). Näin puolueiden edustajat ottavat kantaa kulttuuripolitiikkaan. Luettu 12.11.2014:
<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1415594508988?jako=321fb30641a1560cccb4bfda6b644385&ref=fb-share>

Inayallah, S. (1998). The Causal Layered Analysis (CLA) Reader. Theory and Case Studies of an Integrative and Transformative Methodology (ed. S. Inayatullah). Takang University Press.

Inayallah, S. (2007). Questioning the Future, Methods and Tools for Organizational and Societal Transfomration. 3rd edition. Tamkang University Press.

Jameson, F. (1989). Moderni ja kaupunki. Sivut 281–286 teoksessa: Moderni/postmoderni (toim. J. Kotkavirta & E. Sironen). Tutkijaliiton julkaisuja 44. Tutkijaliitto. Gummerus. Jyväskylä.

Juutti, K. & Lavonen, J. (2013). Design-tutkimukseen osallistuvien opettajien rooli tutkimuksen eri vaiheessa Sivut 45–67 teoksessa: Kehittämistutkimus opetuslalla (toim. J. Pernaa). PS-Kustannus. Opetus 2000. Bookwell Oy. Juva.

Kangasniemi, P. (2012). Tekeehän taide hyvää. Sivut: 53–62 teoksessa: Tiedosta terveys. Vuoropuhelua kulttuurisesta hyvinvoinnista (toim. L. Reunanen). Tieteen ja taiteen Turku, hyvinvoinnin kaupunki - hanke. Turun yliopisto.

Lassila, A (2014). Epäpyhä allianssi, Luovuus taloudessa ja talous kulttuurissa. Sivut 124–143 teoksessa: Tehtävä kulttuurille. Talouden ja kulttuurin muuttuvat suhteet (toim. M. Lehtonen, K. Valaskivi & H. Kuusela). Vastapaino. Tampere.

Liikanen, H-L. (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Helsinki: Opetusministeriö.

Liljander, J-P. (2012). Koulutus, symbolinen väkivalta ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Sivut 138–159 teoksessa: Kasvatussosiologian suunnannäyttäjiä (toim. T. Aittola). Tallinna.

- Lehto, K. (2012).* Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa - taide- ja kulttuuritoiminnan nykytila ja tulevaisuuden näkymiä. Luettu 12.4.2014: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522162878.pdf>. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - toimintaohjelman Varsinais-Suomen alueellinen selvitys. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 138.
- Lehtonen, K. (1986).* Musiikki psyykkisen työskentelyn edistäjänä. Psykoanalyttinen tutkimus musiikkiterapian kasvatuksellisista mahdollisuuksista. Väitöstyö. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, 56. Kirjapaino Grafia. Turun yliopisto.
- Liotard, J-F. (1989).* Ylevä ja avantgarde. Sivut 159–168 teoksessa: Moderni/postmoderni (toim. J. Kotkavirta & E. Sironen). Tutkijaliiton julkaisuja 44. Tutkijaliitto. Gummerus. Jyväskylä.
- Malmivirta, H. & Kivelä S. (2014).* Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveysteen. Palvelumallien kehittämistä kansalaislähtöisesti. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 89, Turun Ammattikorkeakoulu. Saarijärvi.
- Mäkelä, J. (1999).* Pierre Bourdieu – erottautumisen teoreetikko. Sivut 243–269 teoksessa: Sosiologisen teorian nykysuuntauksia (toim. R. Heiskala). Gaudeamus. Tampere.
- Mäntynen, A. & Pietikäinen, S. (2009).* Kohti diskurssintutkimusta. Vastapaino. Tallinna.
- Nikander, P. (2010).* Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Sivut 432–445 teoksessa: Haastattelun analyysi (toim. M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori). Vastapaino. Tallinna.
- OPM (2006).* Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010. Opetusministeriön julkaisuja 2006: 6. https://www.google.fi/search?q=http%3A%2F%2Fwww.minedu.fi%2FOPM%2FJulkaisu%2F2006%2Ftaiteen_ja_kulttuurin_saavutettavuus_opetusministerion_toimenpid&ie=utf-8&oe=utf-8&aq=t&rls=org.mozilla:fi:official&client=firefox-a&channel=np&source=hp&gfe_rd=cr&ei=HqtfVObpH4fQ4QTbyYBI.
- OPM (2010).* Kulttuuri – tulevaisuuden voima. Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta. Opetusministeriön julkaisuja 2010:10. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- Paulsson, G. & Paulsson, T. (1984).* Tie taiteen maailmaan. Oppitunteja maalaustaiteesta kaupunkisuunnitteluun (suom. H. Lahtinen). Wsoy. Juva.
- Peräkylä, A. & Ruusuvoori, J. (2011).* Analyzing talk and text. The SAGE Handbook of Qualitative Research 4th edition (ed. N. Denzin & Y Lincoln), SAGE, London. Pp.529-542.
- Pohjakallio, P. (2005).* Miksi kuvista? Koulun kuvataideopetuksen muuttuvat perusteet. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 60. Gummerus. Jyväskylä.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1994).* Analyzing discourse in Analyzing qualitative data (ed. A. Bryman and R. G. Burgess). Pp. 47–66.

Rubin, A. (2013). Causal Layered Analysis. Sivut 279–294 teoksessa: Miten tutkia tulevaisuuksia (toim. T. Bergman; O. Kuusi ja H. Salminen). Tulevaisuudentutkimuksen seura ry. Acta Futura Fennica NO 5.

Ruusuvuori, J. & Tiitula, L. (2009). Sivut 9–21 teoksessa Haastattelu (toim. J. Ruusuvuori & L. Tiitula). 2. painos. Vastapaino. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Sivut 424–431 teoksessa: Haastattelun analyysi (toim. M. Hyvärinen; P. Nikander & J. Ruusuvuori). Vastapaino. Tallinna.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu paino. Tammi. Jyväskylä.

Siivonen, K. (2008). Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa. Kansantieteellinen arkisto 51. Suomen Muinaismuistoyhdistys. Helsinki.

Siivonen, K. (2010). Taiteen särmällä nuorille hyvinvointia. Sitoumuksia ja toiminta-ajatuksia nuorten tueksi. TUTU-eJulkaisuja 6/2010. Luettu 9.12.2011
http://www.tse.fi/FI/yksikot/erillislaitokset/tutu/Documents/publications/eTutu_2010-6.pdf

Sibley N., F. (1993). Esteettiset käsitteet. Sivut 13–42 teoksessa: Kauneudesta kauhuun (toim. A. Haapala & M. Lammenranta). Gaudeamus. Hämeenlinna.

Taiku (2010). Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelma (Taiku) vuosille 2010–2014 (2010).
[http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/hyvinvointi/?lang=fija.](http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/hyvinvointi/?lang=fija))

Vainikkala, E. (1990). Ylevä – rajakokemus vai ratkaisu? Sivut 19–37 teoksessa: *Sublim, ylevä, sublime.* (toim. E. Vainikkala). *Nykykulttuuri tutkimusyksikön julkaisuja. Julkaisu 22.* Jyväskylä.

Vuorinen, J. (1996). Estetiikan klassikoita. Tietolipas 126, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Väkevä, L. (2004). Kasvatuksen taide ja taidekasvatus. Estetiikan ja taidekasvatuksen merkitys John Deweyn naturalistisessa pragmatismissa. Väitöstyö. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto.

Wallenius-Korkalo, S. (2011). Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ja vaikuttavuutta. Vaikutuksia, vaikuttavuutta ja mittaamisen problematiikkaa. Sivut 48–54 teoksessa: Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisössä (toim. I. Väänänen). Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. N-Paino Oy.

Wilenius, M. (2004). Luovaan Talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana. SITRAn julkaisuja, NO 266. Edita, Helsinki.

Liite 1

Haastattelurunko ja -kysymykset

TAIDEINTRESSIT Turussa 2011

Turku ja Turun kulttuuripääkaupunki 2011 vuosi tutkimuskohteena

Mikä on taiteen tehtävä; Mitä eri merkityksiä sille annetaan Turussa?

TAUSTATIEDOT

Nimi ja syntymävuosi?

Ammattisi ja asemasi sekä mistä lähtien?

Miten taide liittyy sinun ammattiisi?

Koulutus?

Oletko itse osallisena kulttuurivuonna, miten jos?

A. ESTETIIKKA

YLEISTÄ: Taiteen merkitykset?

1. Mitä sinulle tulee mieleen sanasta taide?
2. Mitkä ovat taiteen tärkeimmät tehtävät?
3. Mikä on hyvää taidetta? (kriteerit)
4. Millainen taide sinusta on kaunista ja millainen rumaa? Kerro esimerkki?
5. Millainen taide on epäeettisiä?
6. Mitä on taiteen sanoma?

TURKU 2011

7. Miten kulttuurivuosi kehittää ihmisten esteettistä vastaanottokykyä?
8. Edistääkö kulttuurivuosi ihmisten kykyä laajentaa ja syventää taidenäkemystään?

B. POLIITTIS-YHTEISKUNNALLINEN

YLEISTÄ: Taiteen poliittis-yhteiskunnallinen merkitys?

9. Miten taiteella voi vaikuttaa ja pitäisikö sillä vaikuttaa?
10. Kerro esimerkki siitä, miten taide on tehnyt sinuun vaikutuksen? Koska, mitkä teokset, taiteilijat jne.
11. Mikä on taideyleisö tai taiteen yleisö? (kaikki, kohdeyleisö vai ihmiset joita tavoitellaan, turistit)
12. Mitä yhteiskunnallista merkitystä taiteella on, ja miten se ilmenee? Kerro esimerkkejä (yksilö-, yhteisö-, instituutiotaso)
13. Millaisia kielteisiä vaikutuksia, taiteella on? Kerro esimerkki
14. Missä suhteessa ja tilanteessa taide on poliittista?

C. TALOUDELLINEN

YLEISTÄ: Miten taide ja talous kytkeytyvät toisiinsa?

15. Mitä yhteyksiä näet taiteella ja taloudella?
16. Onko taide itsessään tuottavaa? Pitääkö sen olla taloudellisesti kannattavaa ja miksi?

17. Pitääkö taidetta kaupallistaa ja miten se on mahdollista?
18. Tarvitaanko ja taiteentekijöille apurahajärjestelmä ja miksi vai pitäisikö taiteilijoiden itse tienata työnsä puitteet? (elanto ja työskentelyn mahdollisuus omasta takaa?)
19. Pitäisikö mieluummin tukea omintakeista ja sisällöllisesti laadukasta taiteilijaa/projektia, jolla on niukasti resursseja vai toimijaa, jolla on runsaasti näyttöjä ja joka tunnetaan laajasti resursseistaan?
20. Mikä on taiteen ja markkinoinnin välinen suhde?
21. Onko joitain taidemuotoja tai tilanteita, joissa taide ja raha eivät kuulu yhteen?
22. Onko taide työtä? Miten?
23. Pitääkö hyvästä tai laadukkaasta taiteesta maksaa enemmän vai voisiko se jopa olla kulttuurivuonna ilmaista?

TURKU 2011

24. Ovatko 2011-projektit taloudellisesti saavutettavia (realistisia, kannattavia tms.) ja pitääkö niiden olla?
25. Mitä Turku hyötyy Turku 2011:sta? (talouden näkökulmasta)
26. Edistääkö kulttuurivuosi % -periaatetta?
27. Mikä on Logomon merkitys taiteilijoiden (taiteen tekemisen) kannalta?

D. KULTTUURINEN

YLEISTÄ: Taiteen tehtävät?

28. Miten taide kasvattaa?
29. Miten taide edistää ihmisen hyvinvointia?
30. Miten taide yhdistää ihmisiä? Esimerkki?
31. Miten taide auttaa ymmärtämään eri aikakauden arvoja ja kulttuurista tilaa? Tuleeko mieleesi esimerkki?
32. Mitä sinun mielestäsi on taiteentutkimus? Mikä on taiteentutkimuksen tehtävä? Kenelle se on tärkeää tai miksi se on tarpeellista?
33. Miksi taideopetusta tarvitaan kaikille kouluissa?

TURKU 2011

34. Miten taidekasvatus toteutuu kulttuurivuotena?
35. Pääsevätkö kaikki osallisiksi 2011-tapahtumiin?
36. Painotetaanko kulttuurivuodessa joitain tiettyjä taiteenlajeja? (onko koko taiteidenkirjo vai tarkasti valitut)
37. Miten Turku 2011 vaikuttaa Turun kulttuurielämään ja -ilmapiiriin?
38. Mitkä ovat Turku 2011 kokonaisvaikutukset? (pysyvä/hetkellinen, myönteinen/kielteinen, tappiota, innostusta kaupungin kulttuurikiinteistöjen ja -tilojen kunnostamiseen, infrastruktuurin parantamiseen monipuolisen kulttuuritoiminnan ehdoilla, esimerkiksi remontoida konserttitalo)

E. ARVOT

YLEISTÄ: Taiteen arvot?

39. Millaisia arvoja taiteelle annat? (väline, itseisarvo, käyttöarvo) kerro esimerkki?
40. Arvostetaanko suomalaisessa yhteiskunnassa taidetta riittävästi?
41. Miten taiteen arvoa voi mitata?
42. Onko taide arvo sinänsä? (taiteilijoiden autonomia)

43. Millainen taide on arvokasta/ arvotonta? Kerro esimerkkejä.
44. Tulisiko taiteen ja populaarikulttuurin rajoja madaltaa vai korostaa? Miksi?

TURKU 2011

45. Mitä mieltä olet taiteilijan autonomian merkityksestä?
46. Millaista arviointi- ja seurantatietoa kulttuurivuodesta tarvitaan ja miksi?

F. EKOLOGINEN

Taide ja ympäristö

47. Miten taide vaikuttaa ympäristöön?
(arkkitehtuuri – kaupunkisuunnittelu – taidehankinnat)
48. Mitä esimerkkejä sinulle tulee mieleen?

G. TEKNOLOGINEN

Taiteen ja teknologian yhteydet

49. Millaisia kytkentöjä näet taiteen ja luovuuden välillä?
50. Tuleeko mieleesi esimerkkejä taiteellisista innovaatioista? (animaatiot, tietotekniikka, pelit, huipputeknologia)
51. Miten eri tavoin taidetta voi hyödyntää ja millaisissa yhteyksissä se on erityisen kiinnostavaa/ hyödyllistä/ tärkeää?

LOPUKSI

Mitä taide sinulle merkitsee?

Onko sinulla jokin kulttuurivuoden tilaisuus, jota et missään nimessä halua unohtaa? Mikä ja miksi?

Onko taidetta olemassa ilman määritelmää?